

Sport en cultuur: samen scoren!

Inspiratie voor beginnende en
gevorderde bruggenbouwers

Sport en cultuur: samen scoren!

Inspiratie voor beginnende en
gevorderde bruggenbouwers

Inleiding

Op veel maatschappelijke terreinen is verbinding het sleutelwoord. Ook in de sectoren sport en cultuur is de afgelopen jaren over de eigen schutting gekeken. Muziekverenigingen, voetbalclubs, fanfares en klaverjasclubs hebben kansen gegrepen om – al dan niet door de overheid gestimuleerd – elkaar te ontmoeten en samen te ondernemen.

De zoektocht naar verbinding tussen organisaties en verenigingen wordt versterkt door verschillende factoren. Allereerst door de transitie die in onze samenleving gaande is op het terrein van welzijn en sport: op 1 januari 2015 treedt de Participatiewet in werking. Hierdoor worden zorg- en welzijnstaken overgeheveld van landelijke naar lokale overheden. Daarnaast hebben de crisis en de daaruit voortvloeiende bezuinigingen hun tol geëist van de cultuursector. De kans dat ook de sportsector stevig gekort zal worden, is niet denkbeeldig. De sport- en cultuursector hebben weinig greep op deze ontwikkelingen, maar ze kunnen er wel adequaat op reageren; dus niet afwachten en achter de feiten aanlopen, maar zoeken naar kansen en proactief handelen om het tij te keren.

De sport- en cultuursector hebben al ervaring met samenwerking en verbinding buiten de eigen sector: sport met welzijn, cultuur met wijkgericht werken en beide met vitaliteit, om wat voorbeelden te noemen. Maar samen een brug slaan en kansen benutten die beide sectoren verder brengen is nog niet zo gemakkelijk. Daar zijn voorbeelden van, maar nog niet genoeg en nog niet wijd verspreid.

Vandaar deze publicatie, bedoeld om te inspireren tot samenwerking die leidt tot kansrijke verbindingen, waarvan zowel burgers als de samenleving profiteren.

We delen onze kennis, informatie, voorbeelden en succesverhalen graag met iedereen die geïnteresseerd is in of betrokken bij sport en cultuur. Omdat we willen dat deze publicatie bijdraagt aan nieuwe, creatieve samenwerkingsverbanden en verbindingen.

Daarnaast bevat deze publicatie een handig overzicht: van het meten en beleven van sport en cultuur, beleidsinstrumenten, voorbeelden van participeren en kruisbestuiving tussen sectoren tot vergezichten over de toekomst van beide sectoren.

Tot slot willen we geïnteresseerde onderzoekers inspireren; deze publicatie laat zeker ruimte voor onbeantwoorde vragen en verder onderzoek.

Meten en beleven

‘Sport verbreedert en verbindt en kunst maakt creatief ...’

Dit zijn veelgehoorde uitspraken. De cultuursector sabelt ze vaak al snel neer wegens ‘gebrek aan bewijs’. In de sport lijkt dat anders te liggen. Zo wordt in beleidsstukken vaak vrijelijk gesproken over de verbindende kracht van sport en de positieve effecten van teamsport. Daarnaast dragen (lokale) sportclubs graag uit dat sporten bijdraagt aan maatschappelijke verbondenheid. Maar in de onderzoekswereld wankelt het adagium dat sport een probleemoplosser zou zijn en een motor voor sociale cohesie (Trouw, 18 augustus 2014).

Het is interessant om te kijken naar hoe het werkelijk zit, in beide sectoren. Zijn er verschillen en overeenkomsten tussen sport en cultuur? Wat kunnen we daadwerkelijk meten en waar hebben we te maken met betekenisgeving en beleving? Naar beide fenomenen is onderzoek gedaan. Hier volgt – in vogelvlucht – een inventarisatie op (inter)nationaal niveau, met ook lokale gevolgen.

Meten

Brits onderzoek

‘Meten is weten,’ in de wetenschap. Daarom gaf het Britse ministerie van Cultuur, Media en Sport in april 2014 opdracht aan Daniel Fujiwara van de *London School of Economics* om de impact van het Britse beleid op cultuur en sport te onderzoeken (Fujiwara e.a. 2014A en 2014B). Het onderzoek heeft geleid tot een dubbelrapportage; een over de relatie tussen cultuur en sport met gezondheid, onderwijs, werkgelegenheid en burgerparticipatie en een over de impact van sport en cultuur op het subjectieve welbevinden van individuen. Het doel van dit grootschalige kwantitatieve onderzoek is bewijs leveren voor de link tussen het beleid van de overheid en de effecten ervan op de samenleving. Het onderzoek gaat ook in op de prijs van overheidsbemoeienis: wat kost het de Britse samenleving om sport en cultuur te financieren en wat levert het op in termen van een betere gezondheid, onderwijsdeelname, werkgelegenheid en arbeids- en burgerparticipatie, zoals vrijwilligerswerk en geven aan goede doelen?

Waarom wil de Britse overheid aantonen dat sport en cultuur goed zijn voor mensen? Natuurlijk, intuïtief voelen we aan dat beide voordelen opleveren, zowel voor individuen, als voor de samenleving. Maar welke voordelen precies, en in welke mate, is niet gemakkelijk te meten. Om die reden worden deze voordelen vaak genegeerd in metingen.

Toch is er behoefte aan antwoord op de vraag of er echt een verband bestaat tussen cultuur, sport en het welzijn en welbevinden van mensen. Dat blijkt alleen al uit het feit dat deze onderzoeken geïnitieerd worden. We willen niet alleen een verband zien, maar het ook daadwerkelijk bewijzen. Dat vraagt om meer (langlopend) onderzoek, en dat vraagt weer om structurele investeringen.

Beleidsbrief

Niet alleen de Britse overheid wil bewijzen waarom sport en cultuur goed zijn voor mensen. Ook in Nederland bestaat daar behoefte aan. Dat blijkt onder andere uit de beleidsbrief 'Cultuur verbindt: een ruime blik op cultuurbeleid' van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW):

"Uit de gesprekken die ik [minister Bussemaker – red] gevoerd heb, maak ik op dat organisaties ... de nodige informatie hebben over het effect van de inzet van de cultuursector in hun domein. Maar deze bevindingen worden nog onvoldoende onderbouwd door wetenschappelijke bewijsvoering.[...] Om de maatschappelijke effecten van cultuur zichtbaar te maken, is een betere kennisbasis noodzakelijk. Om daar inhoud aan te geven is overtuiging, onderzoek en ambitie nodig. Ik krijg regelmatig het verzoek om mogelijkheden te creëren voor meer en diepgaander onderzoek naar de effecten van de samenwerking tussen de cultuursector en andere domeinen, om zo een directer verband te kunnen leggen tussen de inzet en de effecten van instrumenten en middelen. Daarmee wordt het ook mogelijk om de onderlinge uitwisseling van kennis over wat wel en wat niet werkt en waarom, minder afhankelijk te maken van alleen persoonlijke observaties."

Hieruit blijkt het sterke verlangen naar *bewijs* dat er een verband is tussen sport- en cultuurparticipatie en zaken als gezondheid, welzijn, arbeids- en burgerparticipatie. Daarom inventariseert het ministerie van OCW, samen met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), hoe er diepgaander onderzoek gedaan kan worden (Beleidsbrief OCW, juli 2014).

Het Britse onderzoek van Fujiwara en collega's is een poging om samenhang te ontdekken tussen deelname aan sport en cultuur en bijvoorbeeld een betere

gezondheid. Maar de onderzoekers geven al op voorhand aan dat ze hierover geen harde uitspraken kunnen doen. Ze voeren wel statistische analyses uit op bestaande data die representatief zijn voor het Britse volk. En ondanks hun voorbehoud, tonen ze toch een verband aan tussen sport- en cultuurparticipatie (actief én passief) en een beter gewaardeerde gezondheid, een groter voor-nemen tot het volgen van verder onderwijs, hogere arbeidsparticipatie of pogingen om (vrijwilligers)werk te vinden en te geven aan goede doelen. Ook toonden ze aan dat kunst- en sportparticipatie leiden tot een hogere mate van individueel welbevinden. Dat geldt vooral voor mensen die kunst beoefenen of aan een teamsport doen (Fujiwara e.a. 2014). Maar de bewijzen zijn niet hard en er is behoefte aan meer langdurig onderzoek (Mowlah e.a. 2014).

Amerikaans onderzoek

Al zeven jaar voor de Britten, startte de Amerikaanse onderzoeker Gene Cohen een vergelijkbaar onderzoek naar cultuurparticipatie, maar dan bij ouderen vanaf 65 jaar (Cohen e.a. 2006). Centraal stond de vraag: wat zijn de effecten van actieve cultuurparticipatie van ouderen op hun gezondheid en sociaal leven?

Er zijn significante verschillen gevonden op het gebied van geestelijke gezondheid – minder depressies en eenzaamheid – met de controlegroep die weliswaar ook een programma kreeg aangeboden, maar geen actieve cultuurparticipatie. De onderzoekers verzamelden data van drie verschillende plekken in de Verenigde Staten. Daarnaast gebruikten ze kwalitatieve beschrijvingen van de professionals die met de ouderen werkten. Opmerkelijk is dat de gemiddelde leeftijd van de deelnemers aan de programma's hoger was dan de gemiddelde levensverwachting van een Amerikaan, namelijk 80 jaar. Dit onderzoek gaat al in de richting van bewijs; er is gewerkt met een controlegroep, al blijft het lastig om algemene uitspraken te doen die het bewijs leveren waar de minister om vraagt.

Nederlands onderzoek

In Nederland heeft Erik Scherder, hoogleraar neuropsychologie aan de VU Amsterdam en bekend van 'de universiteit van Nederland', de effecten op het brein gemeten van luisteren naar muziek, muziek maken en bewegen. Hij toont aan dat het volume van het brein toeneemt, net als de kwaliteit van de verbindingen tussen het hersengebied vlakbij de ogen en onderaan het achterhoofd. Dit geldt zowel voor kinderen, als voor ouderen. Niet alleen luisteren naar muziek heeft dit effect; door te bewegen ontwikkelt het brein nieuwe verbindingen en onderhoudt het de oude. Zie ook [Waarom zouden ouderen vaker moeten hardlopen?](#) en [Wat gebeurt er in je hersenen als je muziek luistert?](#)

foto: www.shutterstock.com

Vlaanderen

Ook in Vlaanderen is gezocht naar de waarde van cultuur, en dan vooral hoe we die kunnen meten. Pascal Gielen en collega's deden een omvangrijke studie waarbij zij werkten met een matrix met daarin vijf waarden of aannames over cultuur, tegenover drie culturele dimensies (Gielen e.a. 2014). Zij zochten naar wetenschappelijke literatuur die deze waarden en dimensies en het effect daarvan beschrijft en analyseert. Deze instrumentele zoektocht naar bewijzen voor het effect van cultuurinterventies levert weliswaar veel onderzoeken op, maar beantwoordt nog niet de - meer filosofische - vraag hoe cultuur zich verhoudt tot economie en politiek. De crisis, de bezuinigingen en de samenleving in transitie verhogen de beleidsdruk naar bewijs en legitimering: leidt het faciliteren van cultuur wel tot de beoogde effecten? Deze nuttigheidsvraag stemt de onderzoekers een tikje filosofisch als het gaat om de vergaande 'economisering van cultuur'; ze vragen zich af of niet juist cultuur de basis van onze samenleving vormt, in plaats van de markt.

Betekenisgeving en beleving

Meten is weten. Maar hoe zit het met betekenisgeving en beleving van wat we meten? Want door al deze onderzoeken lijken we de belangrijkste motieven om actief te zijn in sport en cultuur bijna te vergeten: plezier (Volz e.a. 2014, Heimans e.a. 2014). Deze intrinsieke waarde van kunst geldt ook voor sport. Kinderen die vooral vanwege overgewicht en om gezondheidsredenen bewegen, zijn vaak minder gemotiveerd om een clubsport te beoefenen (Hilvoorde e.a. 2014). Zowel sport als cultuur hebben een intrinsieke waarde voor de beoefenaars ervan: veel mensen voelen zich beter, gezonder en nuttiger omdat ze actief bezig zijn met sport en cultuur. Toch blijven stakeholders in sport en cultuur en de overheid behoefte hebben aan bewijzen voor het verband tussen gezondheid, welbevinden en maatschappelijke participatie aan cultuur en sport.

Over wie gaat het?

Om beleving en betekenisgeving in een context te kunnen plaatsen, moeten we weten over wie het gaat. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft onderzocht wie er aan sport en cultuur doen (Tiessen-Raaphorst e.a. 2013). Hieruit blijkt dat meer mensen sporten dan participeren aan cultuur; in 2012 sport 79 procent van de 12 tot 80-jarigen minstens één keer per jaar, en doet 56 procent actief aan cultuur. Meer mensen bezoeken echter een culturele - dan een sportactiviteit, namelijk 88 tegenover 52 procent. En dan zijn er nog de sekse- en leeftijdsverschillen. Evenveel mannen als vrouwen doen aan sport, maar cultuurbeoefening is meer het terrein van vrouwen. Bij bezoek is dat

omgekeerd: cultuurbezoek is sekseneutraal, terwijl sportbezoek juist meer een zaak is van mannen. Ondanks deze verschillen zijn actieve en passieve sport- en cultuurparticipatie niet uitsluitend voorbehouden aan één van de seksen (Tiessen-Raaphorst e.a. 2013).

Maar deze metingen gaan over minstens een keer per jaar aan sport en/of cultuur doen. Mag je dan wel spreken van beleving? Het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) vindt van niet (Hendriksen, 2012). Pas als iemand minstens 12 keer per jaar sport, is hij een sporter. En dan voldoet maar 69 procent van de Nederlandse bevolking van 5 jaar en ouder aan die norm. Wel zijn er veel overeenkomsten wat betreft participatie; kinderen en jongeren zijn het meest actief, zowel in sport als in cultuur.

Sport en recessie

In Nederland heeft het Mulier Instituut de invloed van recessie op sport onderzocht (Hoekman e.a. 2013). Maar liefst 93 procent van alle gemeenten heeft óf al bezuinigd op sport óf gaat dat de komende collegeperiode (2014-2018) doen. Bij de meeste gemeenten gaat het om bezuinigingen van ongeveer 9 procent. Dit zal zeker zichtbaar worden, bijvoorbeeld in de vorm van lagere budgetten en hogere huren voor accommodaties. Lokale overheden hebben heel lang gewacht met bezuinigen op sport. De sector is jaren ontzien, maar nu kunnen ze er niet meer omheen: sport wordt duurder voor de burger.

Samen of alleen?

Het LKCA heeft in april 2014 onderzocht of georganiseerde kunstbeoefening samengaat met georganiseerde sport (Vinken, 2014). Doen mensen die in verenigingsverband aan amateurkunst doen, ook eerder in verenigingsverband aan sport? Beoefenen mensen die zich minder thuis voelen in een vereniging en liever alleen aan kunst doen, ook liever alleen sport? En doen mensen die op informele wijze actief zijn en zelf hun kunstbeoefening organiseren met familie, vrienden of kennissen, dat ook zo in de sport?

Uit een peiling onder ruim 750 amateurkunstbeoefenaars blijkt een tendens dat mensen die alleen aan kunst doen, vaker alleen sporten en dat mensen die in verenigingsverband kunst beoefenen vaker sporten bij een vereniging. Toch is het verband tussen de vormen van georganiseerde kunst en sport niet sterk genoeg om stevige conclusies te kunnen trekken over de overlap tussen de verschillende vormen van kunst- en sportbeoefening.

Sportdeelname index

Bovenstaand beeld wordt mooi aangevuld door onderzoek van het onderzoeksbureau GfK, in opdracht van NOC*NSF (Louwen en Hoogwerf, 2014).

Zij vragen iedere maand aan 3000 Nederlanders tussen de 5 en 80 jaar of zij de afgelopen maand hebben gesport, zo ja, welke sporten en hoe vaak. In juli 2014 zijn in opdracht van het LKCA ook twee vragen gesteld over kunstbeoefening in de vrije tijd. Hieruit blijkt dat mensen die 12 keer of vaker per jaar sporten, vaker aan kunstbeoefening doen dan mensen die minder dan 12 keer per jaar sporten (respectievelijk 67 en 57 procent). Dit duidt op een positieve samenhang tussen sport- en kunstbeoefening; er bestaan verbanden tussen sport en cultuur die vragen om meer onderzoek.

Kortom

Wat kunnen we concluderen als het gaat om meten en beleven in sport en cultuur, en hun onderlinge samenhang? Allereerst hebben beide sectoren intrinsieke waarde voor de beoefenaars ervan: veel mensen voelen zich beter, gezonder en nuttiger omdat ze actief bezig zijn met sport en cultuur. Duidelijk is ook dat er verbanden bestaan tussen sport en cultuur die vragen om meer onderzoek. Er is een grote behoefte om het causaal verband te bewijzen tussen gezondheid, welbevinden en participatie aan cultuur en sport. Op dit moment komen we in Nederland niet verder dan het aangeven van effecten. Engeland is verder en hard op weg naar het bewijs dat er samenhang bestaat tussen sport en cultuur en een betere gezondheid en participatie. Ook in de Verenigde Staten is al aangetoond dat cultuurparticipatie door ouderen positieve effecten heeft op hun gezondheid en sociaal welbevinden.

Het is de sport jarenlang gelukt om in de luwte van de bezuinigingen te blijven. Dat lijkt nu voorbij. Gemeenten ontkomen er niet aan om misschien wel tien procent te korten op de budgetten voor sport. Op cultuur is de afgelopen jaren al ernstig bezuinigd. Dit kan de beleving in beide sectoren beschadigen waardoor het plezier van deelnemers - toch de kern van sport en cultuur - ondergeschoven raakt en ook de sport- en cultuurwereld geneigd is haar toevlucht te nemen tot de nuttigheidswaarde ervan. Dit rechtvaardigt een pleidooi voor meer onderzoek naar het beleven en meten van sport en cultuur.

Literatuur

Boers, Nando, 'Sport: geen wondermiddel tegen alle maatschappelijke kwalen' (interview met onderzoeker Ramón Spaaij, mede-auteur van: Sport and social exclusion in global society, 2014. Trouw 18-08-2014).

Cohen, Gene D., Susan Perlstein, Jeff Chapline, Jeanne Kelly, Kimberly M. Firth, Samuel Simmens, The Creativity and aging study. The impact of professionally conducted cultural programs on older adults. Final report (Washington 2006).

Fujiwara, Daniel, Laura Kudrna, Paul Dolan, Quantifying and valuing the wellbeing impacts of culture and sport, (Department for Culture, Media & Sport, UK 2014A).

Fujiwara, Daniel, Laura Kudrna, Paul Dolan, Quantifying the social impacts of culture and sport, (Department for Culture, Media & Sport, UK 2014B).

Gielen, Pascal, Sophie Elkhuisen, Quirijn van den Hoogen, Thijs Lijster, Hanka Otte, De waarde van cultuur, onderzoeksopdracht (Vlaanderen/Groningen 2014).

Heimans, H., L.Volz, C. Marinelli, A. Deekman, Ruimte voor amateurkunst. Onderzoek naar voorzieningen voor kunstbeoefening (LKCA Utrecht 2013).

Hendriksen, Theo en Ingrid Hoogwerf, Sportersmonitor 2012 i.o.v. NOC*NSF (2013).

Hilvoorde, Ivo van, Floor Ockers, Charlotte Rommes, Patrick van Schie, Cas Smithuijsen (adviseur) en Mark van de Velde, Manifestaties van de vrijheid des geestes. Een liberale kijk op cultuur en sport. (Teldersstichting Den Haag 2014).

Hoekman, Remco, Jerzy Straatmeijer, Willem de Boer, Sport en recessie 2013. Doorwerking economische recessie op sportbeleid, sportorganisaties en sportdeelname (Mulier Instituut 2013).

Louwen, Frans en Ingrid Hoogwerf, Kunstbeoefening in relatie tot sportbeoefening. Onderzoek in opdracht van het NOC&NSF (Sportdeelname index juli 2014).

Mowlah, Andrew, Niblett, V., Blackburn, J. and Harris, M., The value of arts and culture to people and society. An evidence review. (Arts council England, april 2014).

OCW, Cultuur verbindt: een ruime blik op cultuurbeleid (Den Haag, juli 2014).

Tiessen-Raaphorst, Annet, Andries van den Broek, Remko van den Dool, a., Wie doen er aan sport en cultuur? Eerste presentatie van gegevens uit de Vrijtijdsomnibus 2012 (SCP 2013).

Vinken, Henk, Kunstbeoefenaars en Sport. Kleine enquête 2014 (LKCA Utrecht 2014).

Volz, L., A. Deekman, H. Heimans, Factsheet Amateurkunst 2013 (LKCA Utrecht 2014).

Overige bronnen en voorbeelden

www.rijksoverheid.nl/cultuurverbindt

Wat gebeurt er in je hersenen als je muziek luistert:

<https://www.youtube.com/watch?v=9Kq3rwjMxTE>

Participeren kun je leren

Nederland wordt meer en meer een participatiemaatschappij. Steeds vaker nemen private partijen taken van de overheid over en verschuift de focus van nationaal naar lokaal. Voor de sport- en cultuursector is dit niet nieuw, zeker niet als we participeren opvatten als de organisatiekracht van een samenleving met weinig tot geen overheidsbemoeienis. Want in dat geval kunnen we lokale verenigingen en clubs juist beschouwen als de 'uitvinders' van participatie die daarmee een voorbeeld vormen voor de rest van de samenleving.

Kun je leren participeren? Hoe dan en van wie? En waarom zou je? Is participeren een keuze of bittere noodzaak om te overleven? En wat verstaan we er precies onder? Dit hoofdstuk gaat in op de definitie, een theorie en we zien voorbeelden uit de praktijk van de sport en cultuur. Hoe pakken zij het aan en wat brengt participatie hen?

De definitie van participeren

Wat verstaan we onder participeren? Er zijn wel zestien definities, maar laten we de term plaatsen in de maatschappelijke context waarin die is opgedoken. Dan staat een betekenis als 'proactief en op eigen initiatief deelnemen aan de maatschappij' dicht bij de verwachtingen die de huidige participatiesamenleving oproept.

Van burgers - van ons dus - wordt verwacht dat we zelf initiatief nemen om (weer) mee te doen. Dat we ons steentje bijdragen en ervoor zorgen dat onze samenleving 'loopt'. Dus niet wachten tot iemand anders, - de overheid, de buurman, de school - het initiatief neemt om ons te betrekken.

Al in 1991 gebruikte de sociaaldemocraat Wim Kok de term 'participeren' (De Jong, 1991). En of participeren nu gebeurt onder het mom van overheidsbezuinigingen of niet, eigen initiatief is een maatschappelijke trend. 'We doen het zelf' is geen politieklinks uitgangspunt meer, zoals het in de jaren 70 was. Ook liberale partijen pleiten voor een participerende samenleving waarin de

overheid zich terugtrekt. We zien het bijvoorbeeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) waarin gemeenten taken krijgen toebedeeld die voorheen bij de Rijksoverheid lagen.

FC Twente, scoren in de wijk

FC Twente vindt het belangrijk om maatschappelijk betrokken te zijn. Om daar structureel uiting aan te geven, is in 2005 de stichting 'FC Twente, scoren in de wijk' opgericht. De stichting werkt samen met een aantal maatschappelijke partners en maakt gebruik van de mobilisatiekracht die uitgaat van een voetbalclub. Hun aanpak is niet zelden vernieuwend. Zo is er de muziektheatervoorstelling 'FC Thuus', een vervolg op de voorstelling 'In Blessuretijd' [filmpje](#). Deze voorstelling wordt uitgevoerd door zo'n vijftientwintig amateurspelers uit aandachtswijken in de Twentse steden waar de voorstelling wordt opgevoerd. Onder leiding van professionele theatermakers van amateur cultuurpodium Houtmaat ontplooiën de deelnemers hun (verborgen) talenten en worden mensen van verschillende afkomst aan elkaar verbonden. Het doel is om te komen tot een duurzame samenwerking, die zich ook na de voorstelling voortzet. De initiatiefnemers werken daarnaast aan een handleiding om het format over te dragen aan voetbalclubs die zich ook bezighouden met maatschappelijke activiteiten.

Meer informatie staat op de website www.scorenindewijk.nl

Wat betekenen transitie en participatie voor de sport- en cultuursector? We breiden het begrippenkader uit met nóg een belangrijke actuele term: verbinden. Zowel participeren als verbinden hebben momenteel de warme golfstroom mee. Hiervan getuigen onder andere het rapport 'Meedoen is de kunst' (RvC, 2014) van de Raad voor Cultuur en een Kamerbrief van het ministerie van OCW met een beleidsreactie daarop (OCW, 2014A). Verbinden staat hoog in het politieke vaandel: sectoren moeten meer samenwerken en kruisbestuivingen zoeken met andere organisaties die daardoor tot creatieve ingevingen komen. De Kamerbrief 'Cultuur verbindt: een ruime blik op cultuurbeleid' (OCW, 2014B) onderstreept dit.

Niet alleen de politiek heeft hoge verwachtingen van verbinden. Ook in de samenleving is zichtbaar dat verbinden leeft. In de kunst- en cultuurwereld ontstaan creatieve broedplaatsen, initiatieven van kunstenaars die elkaar opzoeken ([De Vechtclub in Utrecht](#)) en bedrijven die allianties aangaan met kunstenaars om bijvoorbeeld kunst op locatie te brengen. Een voorbeeld hiervan is Keskie.space die dat doet in een supermarkt of bibliotheek.

Keskie.space

Keskie.space maakt dansvoorstellingen op locatie voor een jong publiek. Het gezelschap laat bewust de context van de 'zwarte doos' als werkplek achter zich; ze creëren artistieke producties midden in en vanuit de dagelijkse realiteit. Bekijk de voorbeelden van een [bibliotheek](#) en de [supermarkt](#).

Verbinden uit noodzaak

Behalve uit vrije keuze, ontstaan er ook verbindingen uit noodzaak. Een hulpmiddel voor de sportsector bij het aangaan van verbinding is [De vitale sportvereniging](#) die sportverenigingen stimuleert om zich te ontwikkelen tot actieve, maatschappelijk betrokken 'ondernemingen'. Dit doen ze samen met gemeenten, bedrijven en sociale partners. Als participeren en verbinden samengaan, ontstaan er allianties tussen mensen en sectoren die voorheen geen enkel contact met elkaar hadden. Dit heeft ook financiële voordelen, zoals groeiende inkomsten en het tegengaan van leegloop van leden en vrijwilligers. Zo kan verbinding de redding zijn van een sportclub of kunstvereniging; deuren gaan open en er ontstaat ruimte voor nieuwe en onverwachte partijen.

De plus van een open club

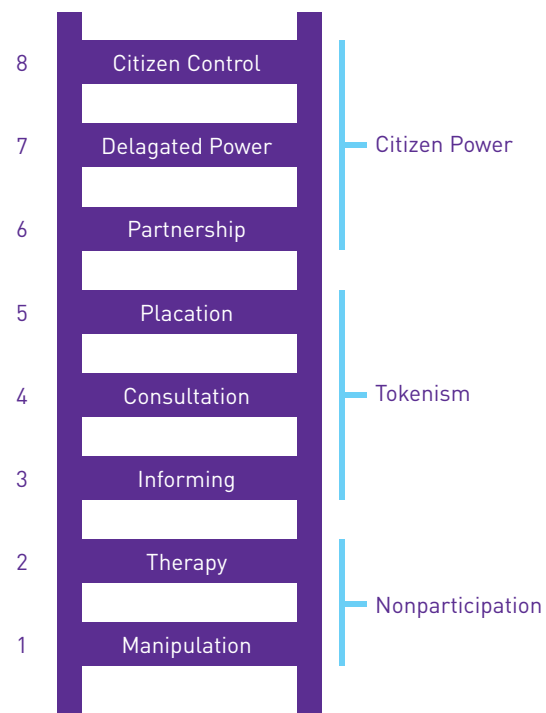
Basketballvereniging Dyna '75 uit Heerenveen breidde haar activiteiten uit en hield zich naast basketbal bezig met maatschappelijke activiteiten, zoals het in beweging brengen van kinderen met en zonder handicap (Basketball unites), samenwerking met scholen in de wijk en street basketball clinics. Dat leverde na een aanvankelijke ledenterugloop nieuwe leden op. Projectleider Jan van der Werf zegt hierover: 'Er was eigenlijk een negatieve aanleiding om dit te gaan doen. We waren verhuisd naar een nieuwe sporthal op de Abe Lenstra Sportboulevard, we hadden grote schulden en er was geen binding tussen onze leden. Dat was vijf jaar geleden. Dankzij onze maatschappelijke activiteiten staan we er financieel weer gezond voor. We zijn weer een bloeiende vereniging die de Heerenveense jeugd in het basis- en voortgezet onderwijs én in de wijk in beweging brengt.' (Kronenburg, 2014).

Theorie

Sherry Arnstein ontwikkelde een theorie over participeren. Ze presenteert met haar participatieladder een model van gradaties waarin burgers mogen meebeslissen over zaken die hen aangaan. Dat meebeslissen varieert van volledige overheidscontrole tot volledige burgerparticipatie in acht stappen. Het model is ontwikkeld in 1969, maar nog altijd verrassend actueel. We kunnen het

toepassen op het verenigingsleven, waarbij we voor 'politiek' het verenigingsbestuur invullen en voor 'burger' de verenigingsleden. Een club doet aan participatie als het de leden ziet als opdrachtgevers - voor wie ze het doen - met wie ze samenwerken. Vaak zijn de bestuurders van de vereniging ook lid. Er is sprake van 'nepparticipatie' als een vereniging inspraak voor de leden regelt, hen consulteert en informeert en het daar vervolgens bij laat. Dan is er nog non-participatie. Daarvan is sprake als het bestuur haar leden opvoedt en hun belangen manipuleert (Arnstein, 1969). In de sport- en kunstwereld zien we dat veel verenigingen vergevorderd zijn met participatie. Nepparticipatie komt nauwelijks voor en non-participatie al helemaal niet, al is het maar omdat verenigingen het zich niet kunnen permitteren hun leden buiten te sluiten van alle taken die gedaan moeten worden.

Visualisatie van de participatieladder van Arnstein

Bron: <http://lithgow-schmidt.dk>

foto: www.sxc.hu

Welzijnswartier Katwijk

Gezonde voeding, voldoende beweging, culturele vrijetijdsbesteding, vrijwilligers-werk voor kinderen en jongeren en een betere leefbaarheid in de wijken.

Dat zijn allemaal zaken waarvoor Welzijnswartier zich al jaren inzet.

Daarom hebben de jongerenwerkers, wijk- en buurtwerkers en de combinatie-functionarissen Sport en Cultuur van Welzijnswartier de handen ineen geslagen. Samen met tientallen vrijwilligers van De Schelp en een aantal buurtbewoners hebben ze een mooi programma ontwikkeld met culturele - en sportieve activiteiten op het Boekhorstplein in Katwijk Noord.

Bron: REGIO, 25 juni 2014, "dichtbij" redactie (Witte Weekblad)

Rossum Buitengewoon

Al sinds 2003 bestaat Rossum Buitengewoon. En al vanaf het begin weten ze mensen en verenigingen bij elkaar te brengen en banden te verstevigen.

'Draagvlak, daar gaat het om,' stelt Pieter Weusthof van Rossum

Buitengewoon. 'Als dat er niet is in Rossum, hoeft je er niet eens aan te beginnen. Maar vanaf het begin ontmoeten we alleen maar enthousiasme.'

Dat geldt ook voor de volgende grote productie, [Breedtepass & Schuiftrompet](#)

die plaatsvindt op het hoofdveld van 't Maalland, de accommodatie van voetbalclub RSC, het tweede weekend van juni 2015. 'Op het veld staan twee

podia,' vertelt Weusthof, 'en er wordt een tribune gebouwd die plaats biedt

aan driehonderd mensen. Alle Rossumse koren, de toneelvereniging, de

muziekvereniging en natuurlijk de voetbalclub doen mee aan dit spektakel.'

Verder verklaart Weusthof dat er een speciaal voetbalkoor wordt geformeerd.

De Rossumers zijn blij met al dit moois. 'Mensen kunnen wel denken dat

door het verdwijnen van winkels het dorp doodbloedt, maar dat spreken wij

tegen. Sterker: ook dit mooie initiatief laat weer zien dat Rossum zeer vitaal

is.' Al met al een mooi voorbeeld van verbinding.

Bron: De Twentsche Courant Tubantia, 26 juni 2014 Oldenzaal, E.Heideman

Oude wijn ...

Natuurlijk is de participatieladder een vereenvoudiging van de werkelijkheid, maar kijken we naar de klassieke vorm van verenigingen - met een bestuur, leden en commissies -, dan zien we vooral de prototypen van participatie, zoals Arnstein het bedoelt. Gezien de huidige trend van verbinding en 'zelf doen', vormen verenigingen een gids voor de participatiesamenleving. Zo zijn ze het toonbeeld van verbinding. Denk alleen al aan alle vrijwilligers die ze (mede) in stand houden. Zonder hen zouden we in sociale armoede leven [Buijserd, 2013].

Ook zorgen de leden voor verbinding, vaak van vader op zoon en van moeder op dochter. Dat gaat via de keukentafel, maar ook via het dorp of de stad waar de vereniging bloeit; de dansmariekes in het zuiden, de harmonieorkesten en fanfareverenigingen, de kunstkringen met beeldende kunstbeoefenaars: amateurkunstbeoefenaars 'doen het veelal by themselves' (Deekman, 2010).

Tot slot

Als er over participatie iets te leren valt, is het dat verenigingen en clubs daarin dus prima een voortrekkersrol kunnen vervullen; ze zijn vaak zelf een goed voorbeeld van participatie en verbinding. Uit noodzaak, maar ook omdat ze draaien op elkaars goodwill. En omdat ze bergen ervaring hebben, zijn ze in staat om verbindingen te leggen buiten de eigen sector. Dan is het mooi als de sport- en cultuursector elkaar met nieuwe ogen bekijken en gaan samenwerken.

Literatuur

Arnstein, Sherry R., 'A ladder of citizen participation', in AIP Journal, july 1969, (216-224).

Buijserd Ruben, De vitale traditionele sportvereniging, (column 12-11-2013 op website <http://www.sportknowhow.nl/alleen-op-de-wereld/8509>).

Cultuur verbindt: een ruime blik op cultuurbeleid. Kamerbrief (juli 2014b OCW).

Deekman, Amalia, Generaties in de amateurkunst (Kunstfactor 2010).

Jong, Piet H. de 'Kok: nieuw evenwicht tussen solidariteit en individualisering' (Nederlands Dagblad, 1 oktober 1991, p.7).

Kamerbrief met beleidsreactie op het rapport 'Meedoen is de Kunst' van de Raad voor Cultuur (juni 2014a OCW).

Kronenburg, Jacqueline (red.), De plus van de open club. De maatschappelijk actieve sportvereniging als kansrijk alternatief in zorg, welzijn, arbeidsintegratie en onderwijs (NISB 2014).

Raad voor cultuur, Meedoen is de kunst. Advies over actieve cultuurparticipatie (maart 2014).

Overige bronnen en voorbeelden

www.vechtclub.nl

www.keskiespace.be

www.vitalesportvereniging.info

De voorbeelden uit de lokale nieuwsberichten zijn verzameld door Leontine Herschoe (LKCA).

foto: www.photol.com

Wat kost het allemaal?

Onze vrije tijd is beperkt, dus hoe we die besteden vraagt om scherpe keuzes. Dat is niet nieuw, maar welke invloed hebben financiële motieven hierbij, en dan natuurlijk specifiek als het gaat om deelname aan sport en cultuur?

De afgelopen jaren is er fors bezuinigd op cultuur en het ziet ernaar uit dat dit nog wel even doorgaat. Deze bezuinigingen spelen een steeds belangrijke rol bij het maken van keuzes. Hoe burgers keuzes maken is heel divers. Het is ook afhankelijk van wie je bent. Zo blijkt uit onderzoek dat jongeren, volwassenen zonder jonge kinderen, mensen zonder beperkingen, autochtonen, hoger opgeleiden en mensen met een hoger inkomen meer aan sport doen dan andere groepen (Tiessen-Raaphorst e.a. 2014).

In dit hoofdstuk kijken we voor een fictief Woerdens gezin met twee schoolgaande kinderen naar de kosten van sport en cultuur. Er is gekozen voor Woerden omdat daar de conferentie Sport en cultuur: samen scoren! plaatsvindt. Er is dus geen sprake van een representatieve steekproef waaruit de kosten voor sport en cultuur op individueel niveau rollen. Het gaat om een globaal beeld, in de wetenschap dat dit voor iedereen anders kan zijn. Overigens is al wel het nodige bekend over de uitgaven van amateurkunstenaars van 6 jaar en ouder aan hun kunst: jaarlijks gemiddeld 180 euro (Heimans en De Vries, 2009). Per dag is dat nog geen vijftig eurocent. Voor professionals en beleidsmakers is het interessant om zich in te leven in hoeveel geld een gezin uitgeeft aan cultuur en sport.

Ondanks de crisis geven mensen nog steeds geld uit aan sport, cultuur en ander vermaak. Als kinderen uitgesloten zijn van sport en cultuur zien we dat als een vorm van culturele- en bewegingsarmoede. Dat vinden we maatschappelijk ongewenst. De aanname hier is dat sport en cultuur ons gezonder en gelukkiger maken. Gezondheid en geluk zijn moeilijk in geld uit te drukken, al zijn er wel pogingen gedaan (zie hoofdstuk 1).

De hoofdrolspelers

In dit hoofdstuk staat een fictief sport- en cultuurminnend Woerdens gezin centraal. Het bestaat uit twee schoolgaande kinderen (een ouder en een jonger dan 12 jaar) en twee volwassen ouders. Zij kunnen, zonder hulp van het Jeugdcultuur- of het Jeugdsportfonds, investeren in sport en cultuur voor hun kinderen.

We gaan in op de kosten voor sport- en cultuurparticipatie voor zowel de kinderen als de ouders. Wat kost het en hoeveel draagt de overheid bij? Daarnaast besteden we aandacht aan stimulerende instrumenten, zoals het Jeugdcultuur- en het Jeugdsportfonds. Wat kunnen deze fondsen betekenen voor gezinnen die sport- en cultuurparticipatie van hun kinderen niet zelf kunnen betalen? Behalve op dit microniveau, kijken we ook naar de financiële aspecten van sport en cultuur op landelijk, provinciaal en lokaal niveau.

Landelijk

Het is niet eenvoudig om aan te geven hoeveel we als samenleving landelijk, regionaal en lokaal uitgeven aan sport en cultuur. Dat komt in de eerste plaats omdat het over actieve én passieve gebruikers gaat. Daarnaast staan kosten voor bijvoorbeeld accommodatie (sportvelden, schouwburgen of muziekscholen) lang niet altijd op de begroting van lokale overheden bij cultuur of sport. En dan hebben overheden ook nog inkomsten, bijvoorbeeld voor de verhuur van een accommodatie. Die worden soms weggestreept tegen de exploitatiekosten die ze moeten maken om de accommodatie te kunnen verhuren.

Uit onderzoek naar het cultuur- en sportbeleid van vijftig grote gemeenten (Van Meerkerk, 2014) - waar Woerden overigens niet in is meegenomen - blijkt dat sportuitgaven op het eerste gezicht 75 procent bedragen van de cultuurbudgetten. Ook levert sport meer op; gemeenten hebben meer baten uit sport dan uit cultuur, onder andere door de verhuur van accommodatie. Wat niet is onderzocht, zijn de kosten voor niet-specifiek sportbeleid, bijvoorbeeld voor de inzet van politie bij voetbalwedstrijden en het onderhoud en beheer van accommodaties. Dit vertekent de onderzoekscijfers. Daarnaast constateert Van Meerkerk dat procedures voor subsidie bij cultuur uitvoeriger zijn; cultuur moet - vaker dan sport - haar waarde verdedigen. Hoe dit wordt uitgedrukt in geld, is niet terug te vinden in begrotingen.

Ongelijke start

Duidelijk is dat cultuur en sport een ongelijke startpositie hebben als het om financiële ondersteuning gaat. Toch vragen we de sectoren om samen op te trekken. Als er onderweg niet wordt bijgestuurd, heeft dat ongetwijfeld gevolgen voor de kosten van individuele burgers.

Ter illustratie de volgende cijfers, afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Ze beslaan het hele kunst- en sportgebied. We noemen de totalen omdat niet duidelijk is wat de precieze kosten zijn voor amateur- of beroepskunst en voor amateur- en beroepssport.

Tabel 1: de totale uitgaven aan sport en cultuur (in mln €)

Sport en cultuur totaal	Totale overheid	Rijk	Provincies	Gemeenten	Gemeenschappelijke regelingen
Bruto uitgaven sport totaal	1588	80	15	1493	1
Netto uitgaven sport totaal	1240	76	15	1149	-
Inkomsten sport totaal	348	3	0	344	1
Bruto uitgaven kunsten totaal	1706	545	129	1024	9
Netto uitgaven kunsten totaal	1560	544	126	890	-
Inkomsten kunsten totaal	146	1	3	134	9

Bron: CBS statline Overheid; uitgaven cultuur, sport en recreatie (2014)

Gemeenten geven gezamenlijk het meeste geld uit aan sport (€ 1149 miljoen) en kunsten (€ 890 miljoen). Daarbij is het verschil met het rijk op sportvlak het grootst (€ 76 miljoen aan sport en € 544 miljoen aan kunsten). De totale uitgaven aan sport (€ 1240 miljoen) worden dus bijna volledig gedragen door gemeenten. Van alle sportuitgaven verdient de overheid als geheel ongeveer 25 procent terug, tegen 10 procent van de kunstuitgaven. Dit is het verschil tussen de bruto en de netto uitgaven.

De totale bruto sportuitgaven van de overheid vormen 93 procent van de totale bruto kunstuitgaven. Netto geeft de overheid ongeveer 80 procent van het kunst-budget uit aan sport. Voor gemeenten ligt dat anders; de bruto kunstuitgaven vormen 69 procent van de bruto sportuitgaven. Dit is netto 77 procent. Deze cijfers nuanceren het onderzoek van Van Meerkerk. Op kunst- en cultuurgebied is de financiële rol van rijk en provincie dus beduidend groter dan bij sport.

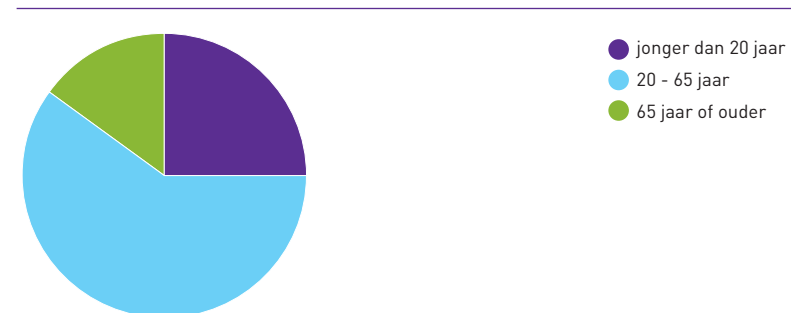
Lokaal

Gemeenten geven veel geld uit aan sport en cultuur. Van de sportuitgaven verdienen ze ongeveer 25 procent terug en van de uitgaven aan kunsten 15 procent. Betalen de inwoners dat deel van sport en cultuur wat gemeenten niet betalen, of is er nog een financieringsbron?

Laten we dit concreet maken voor Woerden, een gemeente met 50.000 inwoners die - zoals zoveel gemeenten - werkt met programmabegrotingen. Cultuur valt onder het programma Cultuur, Recreatie, Economie en Milieu en sport valt onder het programma Jeugd, Sport en Onderwijs. Het Woerdens

gemeentebestuur bezuinigt minder op cultuur dan ze van plan was, maar nog altijd is een 'sobere culturele infrastructuur' het uitgangspunt, naast de inzet van instellingen en bewoners om te komen tot de 'sterke samenleving' waar Woerden op koerst. Dit zijn geen vage doelstellingen; de coalitie benoemt in de programmabegroting van 2014 heel concreet hoe vaak ruimtes gedeeld of verhuurd moeten worden.

Figuur 1: De Woerdense bevolking 2014

Bron: CBS 2014

De cultuurbegroting van Woerden

In tegenstelling tot de sportbegroting, staan in de cultuurbegroting van Woerden vreemd genoeg geen baten, of het moet de post 'multifunctionele accommodaties' zijn waar de gemeente nog enige inkomsten uit denkt te halen. Bij de lasten drukt cultuur voor ruim € 1 miljoen op de begroting van Woerden.

Tabel 2: de cultuurbegroting van Woerden (€)

Lasten	2014
Kunstencentrum	911.000
Bevordering kunst	200.000
Overig cultuur en recreatie	211.000
Totaal lasten	1.322.000
Baten	2014
Overig cultuur en recreatie	0
Multifunctionele accommodaties	31.000
Totaal baten	31.000

Bron: programmabegroting Woerden 2014

De sportbegroting van Woerden

Sport drukt met ongeveer € 5 miljoen op de begroting van Woerden. De gemeente verwacht dat sport ruim anderhalf miljoen zal opleveren. De netto sportkosten voor de gemeente komen hiermee op € 3,5 miljoen. De sportbegroting wordt vertekend doordat Woerden de kosten voor onderhoud van sportaccommodaties begroot onder de post 'vastgoed'.

Tabel 3: de sportbegroting van Woerden (€)

Lasten	2014
Sport	4.058.000
Bevordering sport	929.000
Totaal lasten sport	4.987.000
Baten	2014
Sport	1.382.000
Bevordering sport	254.000
Totaal baten sport	1.636.000

Bron: programmabegroting Woerden 2014

Uit tabel 1 blijkt dat de landelijke uitgaven aan sport en cultuur verschillen en dat er landelijk en lokaal ongeveer hetzelfde percentage wordt terugverdiend aan sport en cultuur. Hier blijkt dat dit ook voor Woerden geldt: de gemeente verdient minder terug aan cultuur dan aan sport, maar geeft netto toch meer uit aan sport dan aan cultuur. Dit laatste kan waarschijnlijk deels verklaard worden uit eerdere bezuinigingen op cultuur.

Sport: voetbal en hockey

We vergelijken twee buiten teamsporten in Woerden: voetbal en hockey. Deze twee sporten tellen in Woerden de meeste leden, zowel wat betreft kinderen als volwassenen. We gaan uit van gemiddeld gelijke kosten voor schoenen en een tenue, al zal hockey in de praktijk duurder zijn omdat hiervoor ook een stick nodig is.

Mixed hockeyclub Woerden (MHC Woerden): 'Bij MHC Woerden kan zowel in competitieverband als op recreatief niveau gehockeyd worden. We hebben bijna 900 leden waarvan circa 600 jeugdleden. En we zijn nog steeds groeiende! Kom een keer langs en maak kennis met een sportieve, levendige en gezellige hockeyvereniging waar je je snel thuis zult voelen.'

Bron: [website MHC Woerden](#)

Tabel 4: lidmaatschapskosten voor hockey in Woerden (€)

Hockey	Per Jaar
Junior B	302,50
Junior A	307,50
Seniorlid	357,00
Totaal per gezin (2 senior-lid + A + B juniortlid)	1.324,00

Tabel 5: lidmaatschapskosten voor voetbal in Woerden (€)

Voetbal	Per Jaar
<12 jaar	120,50
>12 jaar	145,50
>18 jaar	244,50
Totaal bij 1 kind, 1 jongere en 1 volwassene	510,50
Totaal bij 1 kind, 1 jongere en 2 volwassenen	755,00

Als het hele gezin uit Woerden hockeyt bij MHC Woerden, betalen ze hiervoor € 1.324 per jaar. Dat is €3,60 per dag. Gaan ze allemaal voetballen bij Sportlust '46, dan kost dit het gezin € 755 per jaar. Dat is ruim €2,00 per dag.

Onlangs becijferde het economisch bureau van de ING dat sporten gemiddeld € 350 per jaar kost: € 230 voor contributie en lesgeld, €80 voor kleding en schoenen en € 40 voor sportartikelen (ING Economisch Bureau, 2014). Omgerekend per dag voor een gezin van 4 personen, betekent dat € 3,80 aan sportkosten, iets meer dan in Woerden. Dit bedrag is een benadering waarin een aantal zaken buiten beschouwing is gelaten, zoals korting voor jongeren, maar het geeft wel een goede indicatie.

Voetbalclub Sportlust '46: 'Sportlust '46 is een ambitieuze en gezinsvriendelijke voetbalvereniging in Woerden. Elke week worden er ongeveer 30 thuiswedstrijden gespeeld. Inmiddels telt Sportlust '46 meer dan 1000 leden, verdeeld over 17 seniorenelftallen en 13 juniorenelftallen met daarnaast nog een groeiende pupillenafdeling van 31 teams. Tevens wordt er 20 weken per jaar puppytraining verzorgd. Het eerst elftal van Sportlust '46 speelt in de Hoofdklasse A van de KNVB. Sportlust '46 is een zaterdagvoetbalclub.'

Bron: [website voetbalclub Sportlust '46](#)

Cultuur: muziek beoefenen en les

Maar wat als ons fictieve gezin ook aan actieve cultuurparticipatie doet? Laten we zeggen dat de ouders een cursus volgen en dat de kinderen naar de muziekschool gaan met hun eigen instrument. Wat kost dat dan?

Krijgen de kinderen groepslessen muziek, dan kost dit € 549 per kind. Privélessen zijn duurder: € 891 per kind. Volwassenen betalen meer: € 693 per persoon voor groepslessen en € 1134 voor privélessen. Neemt dit gezin groepslessen, dan zijn de totale kosten € 2.484 per jaar. Voor privélessen zijn ze € 3.366 per jaar kwijt. Dat is € 6,80 versus € 9,20 per dag.

Tabel 6: kosten voor muzieklessen in Woerden (€)

Muziek	Proefles (eenmalig)	Individuele les (36 per jaar)	Groepsles (36 per jaar)	2 kinderen groepslessen en 2 volwassenen individuele lessen (voorbeeld 1)	2 kinderen groepslessen en 2 volwassenen groepslessen (voorbeeld 2)
< 21 jaar	10	891	549	-	-
> 21 jaar	15	1.134	69	-	-
Totaal*	-	-	-	3.366	2.484

Bron: Het Klooster in Woerden

De praktijk

Is dit beeld realistisch? Vooral de muzieklessen zijn duur. Is het waarschijnlijk dat uit een gezin van vier iedereen muzieklessen volgt? Bovendien hebben we niet naar andere disciplines gekeken, zoals dans en theater die voor minder geld worden aangeboden. En ben je lid van bijvoorbeeld een harmonievereniging, dan krijg je vijftien procent korting op muzieklessen bij Het Klooster. Dan betaalt het gezin in ons voorbeeld € 7,80 per dag voor muziek. En zo is het ook de vraag of een heel gezin voetbalt, al weten we uit onderzoek dat meer mensen aan sport dan aan cultuur doen.

Maar ook al zal niet het hele gezin muzikles hebben of lid zijn van de voetbalvereniging, en ook al zijn de vergelijkingen niet altijd zuiver, we kunnen er niet omheen dat voor dit fictieve Woerdens gezin actieve cultuurbeoefening fors duurder is dan actieve sportbeoefening. En ook is duidelijk dat de kosten voor sport en cultuur die niet worden betaald door de overheid, voor rekening komen van de burger.

De jeugdfondsen sport en cultuur

Bovenstaande vergelijking is niet wetenschappelijk verantwoord, maar stemt wel tot nadenken over de betekenis van sport- en cultuurparticipatie voor een minder draagkrachtig gezin. Gelukkig bestaan het Jeugdcultuur- en het

Jeugdsportfonds, voor kinderen van 4 tot 18 jaar die uit geldgebrek niet aan sport of cultuur doen. Hun ouders kunnen een aanvraag doen voor hun kind via een intermediair (een docent, een maatschappelijk werker of een arts die het kind kent). De bijdrage gaat direct naar de instelling, zoals de dansschool, de sportschool, de theaterclub of de muziekschool.

In Woerden is het Jeugdcultuurfonds (nog) niet actief. Het Jeugdsportfonds daarentegen wel (sinds 2012). Ouders kunnen maximaal € 225 subsidie per jaar per kind aanvragen, voor contributie en (eventueel) sportspullen. Intermediairs in Woerden zijn basisscholen en zorg- en welzijnsinstellingen. Het Jeugdsportfonds ontving in 2012 slechts 38 aanvragen, in 2013 waren dat er 171, waarvan er 161 werden gehonoreerd. Hiermee is € 36.225 gemoeid. 'Nog niet heel veel,' beaamt een medewerker tijdens een telefoongesprek in augustus 2014.

Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we de kosten voor sport en cultuur vergeleken, aan de hand van een fictief gezin uit Woerden. De ongelijke start van sport en cultuur zien we hier terug; cultuurparticipatie is (veel) duurder dan sporten. Landelijk en lokaal zijn er grote verschillen. Die kunnen deels worden verklaard door subsidiëring en stimulering. Zo is het Jeugdsportfonds aarzelend actief in Woerden, maar het Jeugdcultuurfonds nog helemaal niet.

Ook de begroting in Woerden maakt het lastig om sport en cultuur te vergelijken. Er is weliswaar aandacht voor lasten én baten, maar de kosten voor sportaccommodaties staan onder de post 'vastgoed' en niet bij 'sport'.

Door de diversiteit, de verschillende subsidiestromen en de korting bij meerdere lidmaatschappen is het moeilijk om de kosten voor sport en cultuur te vergelijken. Denk maar aan de Harmonie in Woerden die korting geeft aan leden bij Het Klooster. Ook is het onduidelijk hoeveel kinderen in Woerden niet aan cultuur doen omdat het Jeugdcultuurfonds niet actief is. En dan weten we ook niet hoe duur het is als ons fictieve gezin uit Woerden actief aan sport én cultuur doet.

Het is duidelijk dat het interessant is om de kosten voor sport en cultuur in kaart te brengen. Welke invloeden zijn er, wat verklaart de verschillen en waardoor worden ze in stand gehouden. Het onderzoek van Van Meerkerk gaat hierop in, maar er is behoefte aan meer, bijvoorbeeld een herhaling van het onderzoek naar uitgaven van amateurkunstenaars aan hun kunstbeoefening.

Literatuur

CBS statline, Overheid; uitgaven cultuur, sport en recreatie 2012 (CBS 2014).

Heimans, Hans en Ap de Vries, De economische bijdrage van amateurkunst en kunsteducatie. Samenvatting van het rapport 'Actieve kunstbeoefening en geld' door adviesbureau Cultuur-toerisme (Kunstfactor en Kunstconnectie 2009).

ING Economisch bureau, Budgetbarometer (juni 2014).

Meerkerk, Edwin van, Symposium Kunstbeleid 2014. Cultuur, sport en vrije tijd (Nijmegen 2014).

Tiessen-Raaphorst Annet (red.), Remko van den Dool, Ria Vogels, Uitstappers en doorzetters. De persoonlijke en sociale context van sportdeelname en tijdsbesteding aan sport (SCP 2014).

Overige bronnen en voorbeelden

www.allekinderendoenmee.nl

Gemeente Woerden: [Programmabegroting Woerden 2014](#)

Woerden actief: <http://woerdenactief.nl>

Sportlust '46: www.sportlust46.nl

MHC Woerden: www.mhcwoerden.nl

Harmonie de Vriendschap: www.harmoniedevriendschap.com

Juist verbonden en maatschappelijk ingebed

Mensen doen aan sport en cultuur om isolement te bestrijden, participatie te bevorderen, voor een gezond en gelukkig leven en - bovenal - voor het plezier dat ze eraan beleven. Dat blijkt uit de voorgaande hoofdstukken. Daarnaast groeit de wens om sport en cultuur meerwaarde te laten bieden in het sociale domein. Welke perspectieven hebben beide sectoren om glansrijk en kansrijk samen te werken?

Wat beweegt?

Hoe krijgen we sport en cultuur in beweging zodat ze op zoek gaan naar verbinding? Er zijn verschillende initiatieven. Zo hebben we de 'Vitale sportvereniging' al genoemd. Ook zijn er twee stimuleringsfondsen, het Jeugdcultuur- en het Jeugdsportfonds. Zij ondersteunen kinderen van 4 tot 18 jaar die deelname aan sport en cultuur om wat voor redenen ook niet kunnen betalen. En dan zijn er nog de gemeenten die momenteel druk zijn met de transitie van het sociale domein (Jeugdzorg, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)). Vanaf januari 2015 moeten ze dit alles in goede banen leiden met minder middelen. Ze zullen daarom hun kansen grijpen om de sectoren te bewegen tot samenwerking en verbinding, misschien uit financiële motieven, maar misschien ook wel omdat ze heil zien in nieuwe verbindingen.

Deze ontwikkelingen lijken de tijdgeest mee te hebben; als er één tak is waar verbinding met cultuur actueel is, dan is het in de wielersport. Daar zien we tal van verbindingen: van retrokleding (culturele invalshoek) tot literaire, muzikale en audiovisuele verbindingen, zoals het boek 'Ventoux' van Bert Wagendorp,

het wielertijdschrift 'Soigneur', wliedliedjes, documentaires en zelfs nieuwe racevormen en wedstrijden die weer andere subculturen aantrekken (VN, juli 2014).

Toekomstperspectieven voor sport en cultuur

De Raad voor Cultuur heeft in zijn advies over actieve cultuurparticipatie vier soorten gemeenten onderscheiden met bijbehorende initiatieven rondom cultuurparticipatie. Het zijn de creatieve, de talentvolle, de sociale en de vitale gemeente, elk met een eigen toekomstperspectief waarlangs gemeenten de culturele infrastructuur kunnen inrichten (RvC, 2014). De Raad noemt deze vier perspectieven een kompas voor gemeenten om hun eigen specifieke beleid te ontwikkelen.

Wil een gemeente vooral creatief zijn, dan vraagt dat om investeringen in de culturele sector en bevordering van het culturele leven op alle terreinen. Dit betekent aansluiting zoeken bij andere beleidsterreinen, zoals sport en welzijn en bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Dit past goed in het huidige proces van transitie van het sociale domein.

De talentvolle aanpak vraagt om focus op jeugd en dus op aandacht voor onderwijs. Hier ligt vooral een taak voor cultuurcoaches als intermediair bij binnen- en buitenschools leren. Daarnaast gaat de aandacht in het onderwijs uit naar het ontwikkelen van cultuuropleidingen op mbo- en hbo-niveau.

Gaat een gemeente voor het sociale, dan ligt de focus op de meest kwetsbaren in de samenleving. Zij moeten kunnen meedoen, het liefst zo dicht mogelijk bij huis en zo goedkoop mogelijk. Ontwikkelingen in het sociale domein worden nauwgezet gevolgd. De sociale gemeente ondersteunt organisaties die zich richten op de kwetsbare groepen.

De vitale gemeente laat burgers vooral hun eigen problemen oplossen en hun eigen cultureel aanbod creëren. Initiatieven van cultureel actieve burgers zijn leidend. Een mooi voorbeeld hiervan is een lokaal jeugdcultuurfonds, gesponsord door burgers en niet, zoals gebruikelijk, door de overheid. Waar burgers gaten laten vallen, kan de gemeente ingrijpen, maar de belangrijkste gemeentelijke rol is faciliteren. (Raad voor Cultuur, 2014).

Culturele stad

Cor Wijn heeft onlangs zijn boek 'De culturele stad' gepresenteerd als een *toolkit* voor beleidsmakers (Wijn, 2014). In dit boek zet hij zijn visie op de culturele stad uiteen en de keuzes die daarvoor gemaakt moeten worden. Want elke stad is anders en vraagt dus om een specifiek cultuurbeleid. Zijn concept voor een culturele stad bestaat uit de volgende zes onderdelen:

- Een pluriform cultureel aanbod: culturele voorzieningen en activiteiten zijn aanwezig en bereikbaar, denk aan een goede infrastructuur en (lokaal) cultuurbeleid.
- Een productieklimaat en talentontwikkeling waarin makers, creatieven en culturele producten kunnen gedijen. Er is aandacht voor de creatieve cyclus waar product en publiek elkaar ontmoeten en voor de plek in de beleidssector die het handigste is voor cultuur.
- Culturele clusters en netwerken, zoals culturele broedplaatsen, een culturele buurt of wijk en kunnen omgaan met de voor- en nadelen van multifunctionele culturele gebouwen.
- De stedenbouwkundige kwaliteit en diversiteit; kleinschalig, continu en aantrekkelijk gesitueerd. Hier ligt een rol voor het lokale bestuur wat betreft architectuur, een goed herbestemmingsbeleid en nadenken over de betekenis van kunst in openbare ruimtes.
- Een overheid met ambitie die cultuur ondersteunt en beschermt werkt vanuit een Cultuurnota als richtinggevend instrument. Vervolgens beslist het over subsidiëring en bezuinigingen om te komen tot verantwoorde keuzes.
- Cultureel erfgoed: hoe gaat een stad om met haar cultureel erfgoed? Het vormt namelijk het hart en het startpunt voor keuzes rondom cultuur en het kan worden aangegrepen als ontwikkelingskans, bijvoorbeeld bij monumentenbeleid en de vraag of cultuur een sleutel is om de identiteit van de stad te vormen.

De eerste vijf onderdelen zijn beïnvloedbaar en vormen dus een sturingsinstrument, de laatste is dat nauwelijks, volgens Wijn. Hoe deze toolkit werkt voor beleidsmakers die sport en cultuur willen verbinden is nog een stap te ver, maar inspireren kan dit boek zeker.

Kansrijke samenwerking

Beleidsmakers hebben veel informatie gekregen om zowel op sport- als cultureel gebied te werken aan kansrijke toekomstperspectieven. Zij zijn nu aan de beurt om te faciliteren, initiëren, initiatieven te belonen en te bepalen wat past bij de eigen lokale context.

Maar mensen die werken in sectoren die elkaar nog nauwelijks kennen, werken niet vanzelfsprekend samen. Dat vraagt om een extra zetje en soms om een initiatiefnemer met een creatief idee. Ook kan pure noodzaak om te overleven een rol spelen. Maar het begint allemaal met een ontmoeting van beide sectoren in een relevante context.

Op 1 januari 2015 gaat de Participatiewet van start. Deze wet kan een trigger tot samenwerking vormen op welzijns- en zorggebied. Zo heeft Sport en Bewegen

in de Buurt (SBB) onlangs een brochure gepubliceerd met voorbeelden van initiatieven waarin wordt samengewerkt in het sociale domein (Sport en Bewegen in de Buurt, 2014). Ze variëren van acties van een bewoner tot initiatieven van een sportservicebureau om met steun van lokale overheden betekenisvolle activiteiten te starten voor buurtbewoners. In de brochure staan verschillende voorbeelden, zoals een hardloopleague beginnen of je vereniging openstellen voor de buurt. SBB wil de sportsector hiermee inspireren om kansen te zien die ontstaan door de komende decentralisatie van de jeugd- en langdurige zorg.

Over de streep

Bij het lezen van de SBB-brochure ontstaat de volgende gedachte: als sportverenigingen kunnen samenwerken met welzijnsinstellingen, wat let culturele instellingen dan om samen te werken met sportverenigingen? De aanpak lijkt vergelijkbaar: het gaat om het besef dat je midden in een samenleving staat en intrinsiek met sport en cultuur bezig zijn kunt combineren met betekenisvol zijn voor je omgeving.

De overheid speelt hierin dus een belangrijke rol. Zo heeft de provincie Noord-Brabant de Brabantse [Dorpenderby](#) bedacht, een initiatief waarbij bewoners met ideeën mogen komen om hun dorp leefbaarder te maken met behulp van sport en beweging. Het begrip 'leefbaarheid' mag heel breed worden ingevuld. Winnaar van de Dorpenderby 2014 is het dorp Vierlingsbeek met haar plan ['Symphonica in Sporto'](#). Hierbij trekken sport- en cultuurverenigingen samen op en organiseren ze het hele jaar beweegactiviteiten. Elke maand worden twee verenigingen aan elkaar gekoppeld en uitgedaagd om samen te werken aan sport en bewegen. Dit kan een verbinding zijn van de klaverjasclub met de fanfare, maar net zo goed een voetbalvereniging met een muziekvereniging. Het gaat erom dat het verbindingen tussen de sectoren oplevert en mensen laat participeren. 'Symphonica in Sporto' eindigt in juni 2015. Dan zal het hele dorp in beweging komen.

Belangen

Steun bij de eerste stappen naar verbinding is broodnodig. Ook bij de toenadering tussen sport en het sociale domein waren er nogal wat hobbels. Kan in navolging van de Brabantse Dorpenderby samenwerking in heel Nederland gestimuleerd worden, of is dit typisch Brabants?

Er is blijkbaar tijd nodig om elkaar te 'besnuffelen' en kennis te maken, maar hoeveel? De deadlines kunnen verschillend zijn, maar 1 januari 2015 ligt vast. Zowel de sport-als cultuurwereld hebben inmiddels ervaring opgedaan met samenwerken buiten de eigen sector. Dat heeft proceskennis opgeleverd en

ongetwijfeld ook inzichten in wat partijen van elkaar kunnen verwachten. Als sport en cultuur samen de crisis willen bezweren en de maatschappelijke aanspraken willen invullen, is de bagage van beide sectoren van belang. Beide zijn behoorlijk maatschappelijk ingebed. Bij cultuur zien we dat bijvoorbeeld bij de community arts projecten waar kunstenaars en woningcorporaties via bewoners de verpaupering van een buurt tegengaan, door de bewoners te betrekken bij een kunstproject. Hier verbindt de kunst de bewoners met elkaar én met hun buurt. Vanuit de actieve cultuurparticipatie zijn er ook verbindingen met speciale en kwetsbare groepen, zoals ouderen en mensen met een beperking (Deekman e.a. 2012). Op dit moment loopt er een meerjarig initiatief rondom ouderen en kunst vanuit de gedachte dat cultuurparticipatie een positief effect heeft op de gezondheid, vitaliteit en het welzijn van ouderen ([lang leve kunst 2014](#)).

Woerdens initiatief

Als sport en cultuur samenwerken en het momentum aangrijpen waarbij belangen en belangstelling van beide sectoren gevoed worden, zal dit leiden tot nog meer mooie voorbeelden. Zo streeft de fractie en coalitiepartij D66 in Woerden naar een [proeftuin voor sport en cultuur in 2015](#). Zo wil zij zicht krijgen op wat de inwoners van Woerden winnen met sport en cultuur. Daarin moet de vraag hoe sport en cultuur in Woerden elkaar kunnen versterken zeker aan de orde komen, want in deze gemeente zijn sport en cultuur vrijwel gescheiden op het gebied van beleid, organisatie en financiën.

Praktijk

Lokaal zijn combinatiefunctionarissen en/of buurtsportcoaches actief via een impulsregeling. Hiervoor heeft het rijk structureel middelen vrijgemaakt. Sinds 2012 is de Impuls brede scholen sport en cultuur voortgezet in de Brede impuls combinatiefuncties. Daarbij gaat het nog steeds om het stimuleren van sport en cultuur op lokaal niveau, met een uitbreiding van de samenwerking met welzijn, gezondheid en kinderopvang ([website VNG](#)). Het is aan lokale overheden om hier een succes van te maken. In Almere is sinds 2009 de verdeling aangepast; 10 procent gaat naar cultuur, 50 procent naar sport en 40 procent naar onderwijs (Gemeente Almere, 2014). In 'Cultuur verbindt' noemt minister Bussemaker het belang van onderzoek naar de samenwerkingsmogelijkheden tussen sport en cultuur. Het is interessant om te onderzoeken waarom Almere heeft gekozen voor een niet-gelijke verdeling en wat de effecten daarvan zijn. Dan is er nog het initiatief van instellingen zelf die van elkaar kunnen leren door kruisbestuiving tussen de sectoren zoals een geheel op sponsoren draaiend initiatief als 'Gluren bij de burens' waar verschillende steden (Utrecht, Rotterdam, De Bilt, Arnhem, Amersfoort) aan meedoen. Ze brengen cultuur in de huiskamer in de buurt, hebben kennis over netwerken

en sponsoring dat van nut kan zijn voor verbinding tussen sport en bewegen 'in de buurt'.

Onderzoek

Het zou mooi zijn om dit hoofdstuk af te sluiten met een compleet overzicht van structureel verankerde samenwerkingsverbanden tussen sport en cultuur, liefst met toekomstmuziek richting welzijn, jeugdzorg en gezondheid. Maar zover zijn we nog niet. Wel hebben we een aantal ingrediënten om een succesvolle samenwerking tussen sport en cultuur tot stand te brengen. Daarnaast pleiten we voor initiatieven en experimenten, gekoppeld aan onderzoek en analyse: wat werkt goed bij het bouwen van een brug tussen sport en cultuur?

Dit past bij de urgentie die gevoeld wordt: we moeten nu écht met elkaar aan de slag. Tegelijkertijd is er behoefte aan het borgen van samenwerking waarbij we gaandeweg kunnen onderzoeken wat wel of niet werkt. Daarbij zijn nog wel vragen waarover we moeten nadenken en die kunnen inspireren tot meer onderzoek:

- Welke perspectieven zijn kansrijk voor samenwerking tussen sport en cultuur en wie en wat ondersteunen deze samenwerking? Denk hierbij aan de decentralisatie van de AWBZ, Jeugdzorg en de Wmo.
- Voor wie is samenwerking tussen de sectoren van belang: sport, cultuur, de overheid, burgers of ook nog andere partijen?
- Hoe kunnen sport en cultuur zich in de praktijk verbinden? Via kennis, kennissen, netwerken, faciliteiten, middelen, mensen?
- Wat zijn de ingrediënten voor een succesvolle samenwerking en waar liggen kansen?
- Hoe kunnen de sectoren samenwerking structureel verankeren? Kunnen de sectoren samen hun kennis, belangen en kennissen inzetten, in plaats van concurrerend op te treden?

Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we ons veel vragen gesteld, en daarop vaak een open of geen antwoord geformuleerd. Dat komt door de aard van de vragen, en vooral ook door de prilheid van het onderwerp. Twee sectoren verbinden die elkaar van nature niet opzoeken is nog niet zo gemakkelijk. We moeten nog uitvinden hoe dat moet. Tegelijkertijd ligt er een stevige deadline waardoor dit proces niet al te lang mag duren. Daarom pleiten we ervoor om maar gewoon te beginnen, en onderweg te onderzoeken wat het beste werkt. Ruimte dus voor experimenten, ofwel proeftuinen. In die ruimte zijn sport en cultuur samen onderweg naar een kansrijke, coöperatieve toekomst.

Literatuur

Almere: sport en cultuur in de wijken. Een unieke samenwerking tussen sport, onderwijs en cultuur (brochure DMO Almere, 2013).

Deekman, A. Spierenburg, H., Stellingwerf, N. Andries, M. (red Kunstkracht. Stem, beeld en verhaal van vrouwen (Kunstfactor/Movisie Utrecht 2011).

Donkers, Sander, 'Alle wegen leiden naar de fiets', in (Vrij Nederland, 4 juli 2014).

Heimans, H., L.Volz, C. Marinelli, A. Deekman, Ruimte voor amateurkunst. Onderzoek naar voorzieningen voor kunstbeoefening (LKCA Utrecht 2013).

Raad voor Cultuur, Meedoen is de kunst. Advies over actieve cultuurparticipatie (Den Haag 2014).

Sport en Bewegen in de Buurt, Het speelveld van de decentralisatie. Kansen voor sport en bewegen in het sociaal domein. Inspiratiemagazine (Den Haag 2014).

Volz, L., A. Deekman, H. Heimans, Factsheet Amateurkunst 2013 (LKCA Utrecht 2014).

Wijn, Cor, De culturele stad. Een handboek voor beleidsmakers en zij die het willen worden (Nijmegen 2014).

Overige bronnen en voorbeelden

<http://www.sportindebuurt.nl>

<http://www.langlevekunst.nl>

<http://www.brabant.nl/subsites/dorpen-derby.aspx>

<http://www.vierlingsbeek-groeningen.nl/symphonica-in-sporto>

<https://woorden.d66.nl/2014/07/16/>

<http://www.vng.nl/onderwerpenindex/onderwijs/combinatiefuncties>

<http://www.lkca.nl/publicaties>

[http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Alle-](http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Alle-wegen-leiden-naar-de-fiets.htm)

[wegen-leiden-naar-de-fiets.htm](http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Alle-wegen-leiden-naar-de-fiets.htm)

<http://www.glurenbijdeburen-utrecht.nl>

‘Over tien jaar zijn er enorm veel multi-samenwerkingsverbanden en dat vindt iedereen heel normaal’

Jeroen Joon

foto: gemeente Cuijk

Hoofdstuk 5

Visionairs aan het woord

In gesprek met Jeroen Joon

‘Het is tijd om zaken anders aan te pakken,’ vindt Jeroen Joon. ‘Innovatief, in samenhang, structureel en vanuit de kracht van burgers en organisaties. Verbinding creëren en samenwerking tot stand brengen met ‘win-win’ als doel.’ En dus ontwikkelde Joon een visie en richtte hij Maatschappelijk Verantwoord Verenigen Nederland (MVV) op.

De stichting Maatschappelijk Verantwoord Verenigen

‘Zeven jaar geleden wilden mijn kinderen op hockey, maar er was geen vereniging in onze gemeente met nota bene 45.000 inwoners. Ik dacht: ik ga het zelf doen, maar wel anders. Ik had net voor een aantal A-merken een maatschappelijk verantwoorde visie geschreven. Ik geloof in maatschappelijke verantwoordelijkheid.’

Tijdens mijn ontdekkingstocht naar een nieuwe hockeyclub ontdekte ik dat de sportwereld alleen bezig was met sport. Zeer beperkt en niet vanuit een integrale visie. Dat gold voor alle niveaus, van de verenigingen tot met de professionele sportorganisaties en koepels. Er was nauwelijks sprake van gestructureerde maatschappelijke bewustheid. Maar ik wilde een toekomst-gerichte hockeyclub, met relevantie voor de buitenwereld en verbindende kracht naar binnen. En omdat ik in het bedrijfsleven bezig was geweest met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, was dit een logisch verlengde daarvan. Dat was de start van MVV. De visie van MVV heb ik vertaald voor de hockeyvereniging, geredeneerd vanuit de kernactiviteit en de rol van vrijwilligers. De meeste sportverenigingen bestonden alleen om te sporten. Ik heb er iets aan toegevoegd, namelijk dat we ons structureel bezighouden met een brede maatschappelijke rol in de samenleving, volgens de visie van MVV. En zo zijn er thema's als gezondheid, welzijn en duurzaamheid gekoppeld aan de missie van onze hockeyclub, Overbetuwe.’

Maatschappelijk Verantwoord Verenigen Nederland ...

staat voor hoe een organisatie haar kernactiviteiten uitvoert en maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt. Jeroen Joon is de initiator van MVV Nederland en bedenker van de visie Maatschappelijk Verantwoord Verenigen. Deze visie wordt inmiddels in grote delen van Nederland overgenomen. En het blijft niet bij het ontwikkelen van een visie, het gaat Jeroen Joon ook om daadkracht zodat de uitvoering tot stand komt. Met zijn MVV motiveert, stimuleert en inspireert Joon, gedreven vanuit passie. MVV Nederland is hét kenniscentrum rondom Maatschappelijk Verantwoord Verenigen. MVV Nederland zorgt door middel van sport, bewegen en cultuur voor duurzame (lokale) verbindingen & samenwerking tussen overheid, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, onderwijs en burgers.

Hockeyclub Overbetuwe

‘De kracht is dat je het niet merkt. Nou ... misschien toch, aan de sfeer en de cultuur waar we op sturen. Verder zijn we gewoon maatschappelijk. Vanaf dag één hadden we een gezonde sportkantine, geen frituur- of bierreclames, groene stroom, er werkte iemand met een Wajong-regeling voor ons en we organiseerden clinics voor de buurtvereniging om verbinding te maken met de buurt. Allemaal dingen die wij heel gewoon vinden. En uiteindelijk hoop je dat de leden trots zijn op de club.’

Cement

‘Ik geloof heilig in de kracht van vrijwilligersorganisaties. Het is het cement van onze samenleving, zeker in deze tijd waarin gemeenten meer afstand nemen en samenwerking voor toegevoegde waarde zorgt. Burgers doen steeds meer op eigen kracht. Verenigingen kunnen daar in de volle breedte aan bijdragen en verbinden. Dat geldt voor sport en cultuur, en ook voor welzijn en gezondheid, leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in de wijken. Iedereen moet het op zijn eigen manier doen, maar altijd vanuit je kernactiviteit: waar ben je goed in, wat kun je betekenen voor je omgeving en je omgeving voor jou?’

Aantrekkelijk

‘Als je alles bij het oude laat, dan verandert alleen de wereld om je heen. Dan krijg je het moeilijk, bij het vinden van nieuwe leden, om financieel gezond en relevant te blijven. Veel organisaties die op vrijwilligers drijven, maar ook professionele organisaties, zijn intern gericht en vooral bezig met hun dagelijkse beslommingen. Het is juist de kracht om naar buiten te kijken en kansen te zien. Dat zorgt voor relevantie in de buurt, financiële gezondheid en een organisatie die op orde is. Zo worden verenigingen aantrekkelijk om mee

samen te werken, voor sponsors, het bedrijfsleven, andere maatschappelijke organisaties, voor leden en bewoners.’

Tips voor gemeenten die verbinding in de samenleving nastreven

1. Denk vanuit kansen en mogelijkheden en ga in gesprek met de verenigingen. Waar hebben ze behoefte aan en waar zien ze kansen?
 2. Pak de regierol en faciliteer. Organiseer bijvoorbeeld kanssessies in wijken. Je hoeft alleen maar aan te schuiven. Dan hoor je vanzelf wat verenigingen doen, waar ze behoefte aan hebben, wat ze kunnen bieden en welke thema's leven. Zo ontdek je nieuwe mogelijkheden en samenwerkingskansen. Mensen leven in de wijken, maar ze kennen elkaar vaak niet of nauwelijks. Daar ligt een initiële rol voor gemeenten. In het begin moet je faciliteren en stimuleren.
 3. Durf los te laten. Al heel snel zie je dan lokaal mooie vormen van samenwerking ontstaan. En vergeet niet dat organisaties er ook zelf beter van moeten worden. Verbinding is niet alleen omdat de gemeente een regierol wil.
-

Veelgehoorde hobbels van verenigingen

‘Verenigingen zien bijna allemaal dezelfde hobbels: gebrek aan financiën, gebrek aan vrijwilligers of juist een klein groepje dat héél veel doet. En dat is niet nodig. De brede maatschappelijke rol geeft financieel grotere draagkracht en een breder aanbod van vrijwilligers. Zo wordt een vereniging sterker.’

Veelgehoorde hobbels van gemeenten

‘Gemeenten willen wel meer verbinding creëren, maar hoe? Het ambtenaren-apparaat is vaak te klein om dat te begeleiden. En geld is een probleem. Mijn advies is om het integraal aan te pakken. Denk niet, een paar verenigingen moeten maar iets maatschappelijks gaan doen. Het moet echt passen in het beleid van de gemeente. Begin met een paar kartrekkers, organiseer bijeenkomsten, formeer een kopgroep en laat hen het verhaal verder brengen. Zo krijg je de olievlekwerking.’

Tips voor verenigingen die verbinding in de samenleving nastreven

1. *Neem de tijd om de huidige situatie en de gewenste toekomst te bestuderen en te vergelijken. Waar wil je heen en hoe kom je daar?*
 2. *Verlies jezelf niet in de waan van de dag. Neem de tijd om met elkaar te praten over kansen en mogelijkheden. Verenigingen roepen heel snel: 'wij hebben geen vrijwilligers, geen geld en de gemeente werkt niet mee ...' Als je een vereniging aantrekkelijk maakt met nieuwe activiteiten, gaan de leden wel mee. Denk aan een gezonde sportkantine, een ouderenkoor dat de eindejaarsmusical van groep acht begeleidt, nieuwe samenwerkingsverbanden of een harmonie onderbrengen in een sportkantine.*
 3. *Maak breed gebruik van je vrijwilligers, door je maatschappelijke rol goed te beleggen. Daardoor zijn het niet altijd dezelfde die al veel doen. Het maakt je vereniging veel sterker.*
 4. *Bepaal met welke thema's je aan de slag gaat.*
 5. *Bepaal wie je samenwerkingspartners worden.*
-

Cuijk en Grave

'Ik was wethouder in Cuijk en nu ben ik het in Grave. In Grave zit ik nog erg kort, maar we hebben al wel een begin gemaakt met verbinding. In het coalitie-akkoord staat dat Grave een JOGG (Jongeren op Gezond Gewicht) gemeente gaat worden. Dat hebben we in Cuijk ook gedaan. Ik ben met verenigingen in gesprek over hun brede maatschappelijke rol. Ook als wethouder promoot ik maatschappelijk verantwoord verenigen. Het heeft geen zin om dat op te leggen, ik probeer juist kansen en mogelijkheden te zien voor verenigingen en hen te verleiden. Gisteren was ik op bezoek bij een voetbalvereniging. Dan loop ik naar het assortiment achter de bar en ga met de voorzitter in gesprek: 'heb je weleens gehoord van een gezonde sportkantine?' Ook in Cuijk denk ik dat ik een rol heb gespeeld in de beperkte tijd dat ik er was. Ik heb de relevantie van sport als middel op de kaart gezet. En ook die ambtelijke bewustwording gecreëerd. We zijn in Grave bezig met de begroting en we hebben sport als middel opgenomen in de welzijnsparagraaf. Als bestuurder kun je invloed hebben om dingen te realiseren.'

Over tien jaar ...

'Over tien jaar is het normaal dat professionele - en vrijwilligersorganisaties samen opereren in wijken, als partner. Ze kunnen elkaar zo mooi aanvullen; professionals zijn overdag actief en vrijwilligers 's avonds. De accommodatie van de sport- en cultuurverenigingen wordt overdag gebruikt door professionele organisaties en 's avonds door de vrijwilligers. Die combinatie zie ik heel erg

zitten. Over tien jaar zijn er enorm veel multi-samenwerkingsverbanden en dat vindt iedereen heel normaal. De gemeente houdt zich bezig met visie, beleid en stelt kaders. Niet solistisch, maar in samenspraak met de maatschappij. De rest doen vrijwilligers, verenigingen, professionele maatschappelijke organisaties, burgers en het bedrijfsleven.'

Meer lezen over Maatschappelijk Verantwoord Verenigen?

Kijk op de website van www.mvvnederland.nl

‘Mensen moeten
verbinding van dichtbij
meemaken. Pas dan gaat
het de samenleving
helpen.’

Johan Wakkie

foto: KNHB/Koen Suijk

In gesprek met Johan Wakkie

Als directeur van de Koninklijke Nederlandse Hockeybond (KNHB) heeft Johan Wakkie de hockeysport in Nederland geprofessionaliseerd. Onder zijn leiding groeide het aantal hockeyers van 125.000 in 1994 naar bijna 240.000 in 2013. Hij wordt geprezen om zijn visie, creativiteit en maatschappelijke betrokkenheid. En als hij zich ergens voor inzet, is het voor verbinding. ‘Hockey gaat over sport, maar ook over mensen, sporten en culturen.’

De verbinding tussen sport en cultuur

‘Sport en cultuur hebben veel overeenkomsten. Ze gaan beide over plezier en ontspanning. Mensen beleven er plezier aan om lekker te sporten of om cultureel bezig te zijn. Daar begint het mee. Bovendien gaan sport en cultuur allebei over passie, hard trainen, gezond eten, een team vormen en je stinkende best doen. Allemaal om je talenten te versterken. Daar gaat een enorme verbindende werking van uit. Erik Scherder, hoogleraar neuropsychologie, stelt dat kinderen vier dingen nodig hebben: gezond eten, genoeg bewegen, denken en muziek maken. Als dat er allemaal is, kunnen ze zich optimaal ontwikkelen. Zo is muziek maken goed voor de taalvaardigheid en bewegen goed voor het brein. Als samenleving moeten we deze vier elementen bij elkaar brengen, daar heb je wel hulp voor nodig.’

Rollen

‘Om te beginnen moet iedereen het verhaal van Scherder begrijpen; leraren op school, sport- en cultuurverenigingen, ambtenaren, sportcoaches ... iedereen. Er zijn heel veel tools beschikbaar: accommodatie, vrijwilligers, leden, subsidies, professionals. Die moet je bij elkaar brengen. Dan ontstaan de mooiste dingen. Ik werk samen met Mustapha El Jarmouni, een Marokkaanse vader in de Indische buurt in Amsterdam. Hij geeft schaakles aan kinderen die vaak in de problemen komen. Met zijn schaakclub begeleidt hij 350 kinderen van allerlei nationaliteiten. Daarnaast biedt hij ook boeken aan, en muziek en koken. Binnenkort organiseert hij een festival om deze verbinding naar buiten te brengen. Dat is uniek. Zo moet iedereen zijn rol pakken.’

Overheid

‘De overheid blijft verantwoordelijk voor de burgers. Ik kwam bij gemeenten, daar konden kinderen niet hockeyen omdat er wachtlijsten waren. ‘Je bent verantwoordelijk voor voorzieningen,’ zei ik, maar dat zagen de wethouders anders. Na een tijdje zeiden ze toch: ‘Je hebt gelijk. Wij moeten basisvoorzieningen aanbieden, anders kun je niet inspelen op behoeften.’ Dat helpt. Gemeenten moeten faciliteren en in gesprek gaan met de mensen die actief zijn in de wijken. Zij weten wat er nodig en belangrijk is. Gemeenten kunnen leren van de ervaringen in de ene wijk, zodat het in de volgende wijk meteen goed gaat.

Landelijk wordt de verbinding tussen sport en cultuur gesteund door de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en door Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Beide ministers hebben hier een duidelijke visie over en nemen een ambassadeursrol. Maar ook voor Justitie is het een interessant onderwerp. Denk aan de schaaklessen van Mustapha. Hij heeft daarmee heel informeel een preventieplan gemaakt. Toen de kinderen gingen schaken, hadden ze geen tijd meer voor roggigheid. Ze moesten leren schaken: op hun handen zitten en nadenken voordat ze iets doen. Je zag dat ze niet meer werden opgepakt door de wijkagent. Ook op school gingen deze kinderen zich anders gedragen. Dat was een neveneffect. Ik heb dit besproken met Fred Teeven, de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie. Hij zag in dat je met weinig middelen kinderen op een positief spoor kunt krijgen. Dat kan ook met muziek.’

Bedrijfsleven

‘Het bedrijfsleven kan een bijdrage leveren door maatschappelijke initiatieven verder te ontwikkelen. Op korte termijn is dat goed voor de betrokken kinderen, op langere termijn voor de bedrijven zelf. Het zijn hun potentiële werknemers, klanten en betrokkenen.’

Media

‘Ik zie ook een rol voor de media. Zij kunnen verbinding groter maken door aandacht te besteden aan initiatieven. Ze moeten zelf ook verbinden. Sport- en cultuurverslaggevers vormen een gescheiden circuit. Ze werken niet samen en leren ook niet van elkaar. Toen het WK Hockey ging verbreden met muziek en schaken, heb ik tegen NRC gezegd: ‘laat de redacteurs van Economie, Sport en Cultuur samen een artikel schrijven. Zo krijg je een veel breder verhaal. Dat kreeg ik niet voor elkaar. Ik ben nu bezig met een documentaire waarin je ziet dat een sporter en een muzikant zich ontwikkelen naar de top, ik wil laten zien hoe dat in elkaar overvloeit, dat de opbouw en de achtergrond van deze mensen hetzelfde zijn.’

Over Johan Wakkie

Johan Wakkie (1953) groeide op in Rotterdam in een cultuurrijk gezin; zijn vader was voorzitter van het Rotterdams Philharmonisch Orkest, zijn moeder heeft conservatorium gedaan. Hij ging rechten studeren en speelde hockey bij Victoria en SCHC.

Na zijn hockeycarrière werd hij coach van de dames van Schaerweijde. In 1986 richtte hij de Bond voor Werknemers in de Sport op, tegenwoordig FNV Sport. Wakkie trad in 1990 in dienst van de Nederlandse Sport Federatie (NSF) als Hoofd P&O en was daarna twee jaar interim-directeur van de NSF. Van 1994 tot na het WK Hockey van 2014 was Wakkie directeur van de KNHB. Daarnaast was hij acht jaar voorzitter van het Jeugdsportfonds.

De verschillen tussen cultuur en sport

‘Er zijn verschillen tussen cultuur en sport. Allereerst de organisatie. De sportwereld is dankzij NOC*NSF heel goed georganiseerd. De cultuurwereld is veel meer versnipperd. Er zijn zoveel clubs, verenigingen en bonden. De kracht van cultuur daarentegen is de creativiteit en de verbinding. Ze werken veel makkelijker samen dan sporters. Die zijn vaak erg op zichzelf en hun sport gericht. En dan is er nog het geld. Het hogere echelon van Nederland zit in de cultuurwereld. Daaraan wordt makkelijker geld gegeven dan aan sport, dat soms ook als plat wordt ervaren.’

Plezier

‘Zowel aan sport als aan cultuur, beleven ontzettend veel mensen plezier. Actief, maar ook passief. Dus ook als mensen alleen kijken naar sport of cultuur, hebben ze plezier. Bovendien inspireert het om zelf actief te worden. Als je iets ziet, komt het dichterbij. Dat is het Ard Schenkeffect dat we gezien hebben bij het schaatsen. Door hem gingen meer mensen schaatsen. Zo helpen mensen zichzelf.

Klein beginnen

Je moet klein beginnen en mensen de ogen openen. De kracht van samen is dat het dichtbij plaatsvindt. Scholen moeten beseffen dat ze een belangrijke rol spelen, net als buurthuizen en sportverenigingen. De accommodatie is er, die kun je voor heel veel doelen inzetten. Ouderen kunnen overdag velden en clubhuizen gebruiken om te sporten, maar ook om muziek te maken, toneel te spelen, een leeskring te houden, om ... vul het zelf maar in. Er is zoveel mogelijk. ‘Wij zoeken het publiek dat bij hockey op de tribune zit,’ zei iemand uit de jazzwereld tegen me tijdens het WK Hockey. ‘Dan moet je naar de hockeyverenigingen om mensen te zoeken die willen spelen,’ zei ik. ‘Bied muziek-

lessen aan, na schooltijd voor kinderen en overdag voor ouderen. Dan heb je kans dat er een concertgroepje ontstaat dat op het einde van het jaar optreedt. Zo maak je verbinding. De locatie heb je al.' Mensen moeten verbinding van dichtbij meemaken. Pas dan gaat het de samenleving helpen.'

Jeugdsportfonds

'Ik ben jarenlang voorzitter geweest van het Jeugdsportfonds. Ik wilde dat fonds echt groot maken. Ik kwam op scholen waar kinderen niet sporten. Ik zei: 'mooi, dan kun je dat gaan begeleiden via het fonds. Dan hoorde ik later in de klas dat het zoveel plezier bracht. Kinderen leren oefenen en trots zijn op wat ze gedaan hebben. En je zag dat ze ook beter gingen eten omdat ze beter wilden presteren. Hetzelfde geldt voor cultuur. Als je beter eet, ga je beter spelen. Of het nu om hockey gaat of om klarinet. Scherder heeft daarin echt gelijk.'

Over tien jaar ...

'Over tien jaar is er overal in de wijken verbinding, tussen de verschillende groepen en tussen de verschillende sport- en cultuurdisciplines. Dus geen theoretische luchtbrug, maar écht contact. Tijdens het WK Hockey zag ik daar een mooi voorbeeld van. Studenten van het [Albeda Dans College](#) verzorgden een spetterende opening. Alle culturen stonden op het veld. Dat was prachtig. Daar moet het naar toe!'

Goed voorbeeld ...

We kunnen leren van elkaars ervaringen. Bij hockey is dat goed geregeld. Op <http://www.hockeycorner.nl/themas/maatschappij/> staan good practices die anderen kunnen inspireren en motiveren om aan de slag te gaan. Enkele voorbeelden.

Rolstoelwandeling

Hockey Club Wateringse Veld (HCWW) organiseert sinds twee jaar een rolstoelwandeling voor de bewoners van een woon/zorglocatie in de buurt. Zo tonen ze hun verbondenheid met de wijk en doen ze iets voor mensen voor wie sporten moeilijk is. Je hoeft dus niet groot te denken om maatschappelijk iets te betekenen.

Maatschappelijke stage leidt tot goodwill en extra leden

Hockey Club Zevenbergen biedt hockeylessen aan in alle kernen van de gemeente. Al sinds 2008 lopen er elk jaar 6 tot 18 middelbare scholieren hun maatschappelijke stage bij de club. De stagiairs geven hockeylessen aan de groepen 1 tot en met 4 van basisscholen uit de regio. Dat is mooi voor de scholen, maar ook de club vaart er wel bij: het leidt tot meer goodwill in de omgeving, een grotere bekendheid van hockey en het levert extra leden op.

Streethockey

AC&HC VVV heeft een streethockey sportbuurtclub opgezet in Amsterdam Zuidoost. Wekelijks trainen zo'n 25 kinderen onder leiding van een trainer van de club op een Cruyff Court bij hen in de buurt. Het mes snijdt aan twee kanten: de kinderen maken laagdrempelig kennis met hockey en leren wat het lidmaatschap van een vereniging in-houdt terwijl VVV een bijdrage levert aan de diversiteitsmissie van de KNHB. En er stromen kinderen door van streethockey naar regulier hockey.

Ares bestrijdt bewegingsarmoede onder ouderen met Fithockey

In 2003 startte Hockey Club Ares als eerste club in Nederland met Fithockey. Zo wilden ze iets doen aan de bewegingsarmoede onder ouderen en bovendien worden de velden hiermee ook doordeweeks overdag nuttig gebruikt. In 2006 heeft de KNHB Fithockey landelijk overgenomen. Fithockey is gericht op ouderen vanaf 55 jaar. Het doel is om hen aan het sporten te krijgen of te houden. Inmiddels bieden bijna 20 hockeyverenigingen Fithockey aan. Bij Ares is de oudste Fithockeyer 91 jaar!

Meer voorbeelden? Kijk op <http://www.hockeycorner.nl/themas/maatschappij/>.

Brazilië: met de cultuurpas naar de tandarts

In Brazilië betaalt het bedrijfsleven verplicht mee aan sport en cultuur. Het budget groeit spectaculair.

Tussen de honderden hoge kantoorflats in het westen van miljoenenstad São Paulo ligt een oude muziektrommelfabriek, omgebouwd tot cultureel centrum. De bakstenen fabriekshal doet dienst als expositieruimte. In de barakken ernaast zitten tientallen ateliers.

„Hier heb ik wekelijks tekenles”, zegt Tatiana Oliveira (28). Ze rekent kaartjes af voor een concert van haar favoriete band. „Ik kom uit een arme familie. Maar bij SESC konden we altijd terecht”, vervolgt ze: „Als kind kwam ik hier vaak zwemmen.”

SESC Pompeia is een van de achttien locaties in São Paulo van SESC (spreek uit: ses-kie), het Portugese acroniem voor de 'sociale dienst van de handel'. Het is de grootste financier van kunst en cultuur in Brazilië. Bovendien zorgt het instituut voor sportfaciliteiten en levert het zelfs gezondheidszorg, vooral tandartsen. De organisatie bezit, verspreid over het land: 334 zwembaden, 265 bibliotheken, 197 expositieruimtes en 147 restaurants. De meeste faciliteiten zijn gratis.

Het instituut is particulier eigendom, maar heeft geen winstoogmerk. Terwijl kunstinstellingen in heel Europa kampen met voortdurende bezuinigingen, groeit het budget van SESC al jaren spectaculair. De organisatie bestaat sinds 1946 en de financiering is vastgelegd in de grondwet: 1,5 procent van de belasting die het Braziliaanse bedrijfsleven betaalt, gaat jaarlijks naar het cultuurinstituut.

Brazilië: met de cultuurpas naar de tandarts

Cultuursubsidie

In Brazilië betaalt het bedrijfsleven verplicht mee aan sport en cultuur. Het budget groeit spectaculair.

Door Peter Heen

Tussen de honderden hoge kantoorflats in het westen van miljoenenstad São Paulo ligt een oude muziektrommelfabriek, omgebouwd tot cultureel centrum. De bakstenen fabriekshal doet dienst als expositieruimte. In de barakken ernaast zitten tientallen ateliers.

„Hier heb ik wekelijks tekenles”, zegt Tatiana Oliveira (28). Ze rekent kaartjes af voor een concert van haar favoriete band. „Ik kom uit een arme familie. Maar bij SESC konden we altijd terecht”, vervolgt ze: „Als kind kwam ik hier vaak zwemmen.”

SESC Pompeia is een van de achttien locaties in São Paulo van SESC (spreek uit: ses-kie), het Portugese acroniem voor de 'sociale dienst van de handel'.

Het is de grootste financier van kunst en cultuur in Brazilië. Bovendien zorgt het instituut voor sportfaciliteiten en levert het zelfs gezondheidszorg, vooral tandartsen.

De organisatie bezit, verspreid over het land: 334 zwembaden, 265 bibliotheken, 197 expositieruimtes en 147 restaurants. De meeste faciliteiten zijn gratis.

Het instituut is particulier eigendom, maar heeft geen winstoogmerk. Terwijl kunstinstellingen in heel Europa kampen met voortdurende bezuinigingen, groeit het budget van SESC al jaren spectaculair.

De organisatie bestaat sinds 1946 en de financiering is vastgelegd in de grondwet: 1,5 procent van de belasting die het Braziliaanse bedrijfsleven betaalt, gaat jaarlijks naar het cultuurinstituut.

© 2012 SESC Pompeia. Foto: SESC Pompeia. Foto: SESC Pompeia.

Maar we hebben geen concertgebouw

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Want van de stad zijn er veel. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad. Het is een van de grootste problemen van de stad.

Arbeidersrechten

SESC is een product van de late industrialisatie in Brazilië. Voor de Tweede Wereldoorlog was de economie vooral agrarisch. Koffie en suiker waren de belangrijkste exportproducten. Dat veranderde toen Brazilië als enige Zuid-Amerikaanse land tijdens de Tweede Wereldoorlog een troepenmacht naar Europa stuurde. De Amerikanen beloonden Brazilië door de technologie te leveren om staal te produceren.

Vervolgens kwam de industrialisatie op gang. De Brazilianen trokken in grote getale naar de stad. Vakbonden eisten meer rechten voor arbeiders. De creatie van SESC, op gezag van de toenmalige president, moet in dat licht worden gezien.

Miranda: „Het verbeteren van de kwaliteit van bestaan; dat is al 67 jaar ons leidende principe. Door het inzetten van cultuur leiden we Brazilianen op tot kritische en ontwikkelde burgers.”

SESC vertakte zich snel, met activiteiten die zich vooral richtten op de arme arbeidersklasse. Dat de economische ontwikkeling de laatste tien jaar ook het budget voor cultuur deed groeien, betekent volgens Miranda echter niet dat Brazilië zich kan meten met Europa. Dat is meer dan een kwestie van geld:

„Daar is de aandacht voor cultuur ouder en veel dieper geworteld in de maatschappij. Zo hebben wij geen Concertgebouworkest.”

Miranda wijst op het grote gebouw dat zichtbaar is uit het raam van zijn kantoor. Honderden mensen vermaken zich er in het fonkelende buitenzwembad.

„Wij zijn gezegend met een groeiende economie”, zegt Danilo Santos de Miranda in zijn met kunstobjecten overladen kantoor. Hij is al dertig jaar directeur van SESC São Paulo. Als de economie groeit, groeit het budget voor SESC mee. Het budget van de afdeling São Paulo is nu 465 miljoen euro, dertig miljoen euro meer dan in 2012.

Dat financieringssysteem maakt het instituut uniek, aldus Miranda. Hij zegt: „SESC is net zoals de jabuticaba, de paarse bes die uitsluitend in de Amazone groeit.”

„Een paar jaar geleden was in deze grijze uithoek van de stad niets van vertier. Nu komen hier dagelijks duizenden mensen, om te zwemmen en tentoonstellingen te bezoeken. Of om zich te laten behandelen door de tandarts.“

Theatergroep Tuig

Brazilianen maken massaal gebruik van SESC. Jaarlijks sluiten 5,4 miljoen Brazilianen een abonnement af. Met hun cultuurpas kunnen ze sporten en gebruik maken van gezondheidszorgvoorzieningen. Nog meer mensen bezoeken het instituut. Ze komen af op gratis voorstellingen en tentoonstellingen, op goedkope concerten en restaurants.

Ook financiert SESC buitenlandse tournees van Braziliaanse gezelschappen en haalt het groepen uit de hele wereld naar Brazilië. Zoals de voorstelling Schraapzucht van theatergroep Tuig, gemaakt door de Nederlander Marc van der Vliet. Op de trappen van een stadspark van São Paulo keken afgelopen zomer ruim honderd mensen vijf keer naar de mimevoorstelling, gespeeld in een vernuftig decor van hout, ijzer en touw dat tijdens de voorstelling tot leven komt.

Voor Van Vliet was de ervaring ongekend luxueus. „Het was tot in de puntjes geregeld: de hotels, de bewaking, de productie. We werden volledig in de watten gelegd.“ Dat had Van der Vliet niet voorzien toen SESC hem vier jaar eerder uitnodigde. „Ik dacht: in Brazilië zijn zaken minder goed geregeld dan in Europa.“

Zoals de oude fabriek een uitzondering is in de betonnen zee van São Paulo, zo wijkt SESC af van de publieke dienstverlening in Brazilië. Die is vaak belabberd en voor velen ontoegankelijk. Dat kan SESC niet oplossen. Wel biedt het Brazilianen ruimte voor ontsnapping en vertier. Miranda: „Als ik Brazilianen een beetje gelukkiger kan maken via culture ontwikkeling en sport is mijn missie geslaagd.“

Bron: NRC Handelsblad, Floor Boon, 5 maart 2014

Colofon

Sport en cultuur: samen scoren!

Inspiratie voor beginnende en gevorderde bruggenbouwers

Auteur

Amalia Deekman

Deskresearch

Leontine Herschoe

Eindredactie en interviews

Jolanda Horsten, www.tovertekstenzo.nl

Vormgeving

Taluut, Utrecht

LKCA

Kromme Nieuwegracht 66

Postbus 452

3500 AL Utrecht

info@lkca.nl

www.lkca.nl

030 711 51 00

Het LKCA is het landelijk kennisplatform voor educatie en participatie in kunst en cultuur. We dragen bij aan de kwaliteit van praktijk en beleid door kennis toegankelijk te maken, te delen en te ontwikkelen. We stimuleren de professionele ontwikkeling van het veld door ontmoeting en debat en we bieden advies bij vraagstukken op het gebied van cultuureducatie en cultuurparticipatie.

©2014, LKCA, Utrecht

